

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Mårtensson

Omhändertaganden av romska barn
– en studie om minoritetsstatus i LVI-ärenden

Examensarbete
30 högskolepoäng

Titti Mattsson

Familjerätt

Termin 9

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	7
FÖRKORTNINGAR	8
1. INLEDNING	10
1.1 Syfte	11
1.2 Frågeställningar	11
1.3 Metod	11
1.3.1 Rättsdogmatisk metod	11
1.3.2 Empirisk metod	12
1.3.3 De lege ferenda	14
1.4 Material	14
1.5 Disposition	15
1.6 Avgränsning och begränsningar	15
2. FOLKGRUPPEN ROMER	16
2.1 Historia	16
2.2 Kultur och tradition	21
2.2.1 Äktenskap	22
2.2.2 Övriga högtider	22
2.3 Språk	23
2.4 Antiziganism	23
2.5 Sammanfattning	24
3. ROMER – EN MINORITET	26
3.1 Minoritetsrättigheter	26
3.2 Minoritetsrättigheternas status	27
3.3 Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter	28
3.4 OSSE	28

3.5 Minoritetsrättigheterna i Sverige	29
3.6 Ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk	31
3.7 Romers rätt – en strategi för romer i Sverige	32
3.7.1 Inledning	32
3.7.2 Delegationens mål	33
3.7.3 En sannings- och försoningskommission	35
3.7.4 Sekretariatet för romska frågor	35
3.8 Sammanfattning	36
4. BARNETS UTSATTHET	37
4.1 Definition ”utsatta barn”	37
4.1.1 Fysiska övergrepp mot barn	37
4.1.2 Sexuella övergrepp	38
4.1.3 Försummelse och vanvård	39
4.1.4 Emotionell kränkning	39
4.2 Sammanfattning	39
5. BARNETS RÄTTIGHETER - NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT	40
5.1 Socialtjänstlagen	40
5.2 Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	40
5.2.1 Miljöfallen	42
5.2.2 Beteendefallen	43
5.3 Barnkonventionen	43
5.4 Barnperspektivet	44
5.5 Barnets bästa	44
5.6 Sammanfattning	45
6. SOCIALSTYRELSENS RAPPORT - OMHÄNDERTAGANDEN AV ROMSKA BARN	47
6.1 Sammanfattning av Socialstyrelsens rapport	47
6.2 Socialstyrelsens intervjuer med socialtjänstens personal	49
6.3 Sammanfattning	50
7. INTERVJUER	52
7.1 Fråga 1, rådmän	52
7.2 Fråga 2, socialsekreterare	53

7.3 Fråga 3, socialsekreterare	53
7.4 Fråga 4, socialsekreterare	54
7.5 Fråga 5, politiker	54
7.6 Sammanfattning	55
8. ANALYS	56
8.1 Romernas historia i Sverige	56
8.2 Vad innebär det att tillhöra en nationell minoritet?	57
8.2.1 Romers rätt - en strategi för romer i Sverige	57
8.3 Vad är det övergripande syftet med lagstiftningen om minoriteter?	58
8.4 Romska barn i LVU-ärenden	59
8.5 Särskilda åtgärder för romska barn i LVU-ärenden	60
8.6 Slutsats och förslag	62
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	64
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	69

Summary

This essay deals with issues concerning the Romani children, i.e. children with minority status in LVU cases (the law on the care of youth). The essays main purpose is to study how the legal system handles LVU cases involving Romani children and to investigate if the judiciary is taking special measures to ensure the Romani children their minority rights. The essay also aims to briefly describe the history of the Romani people in Sweden and also to describe the various legal instruments, national and international, that are applicable concerning national minorities. The instruments described are relevant to the LVU cases involving Romani children. The essay will address five issues:

1. Briefly, how have the Romani peoples history looked like in Sweden?
2. Overall, what does it mean to belong to a national minority in Sweden?
3. Briefly, what is the main purpose of the legislation on national minorities?
4. How should the law on minorities influence the judicial authorities dealing with LVU cases of Romani children?
5. Which special measures are being taken by the justice system to ensure Romani children their culture and identity during the legal process?

The Romani people have a historical background filled by persecution and oppression. They came to Sweden in 1512. Sweden was not welcoming to the Romani people and in 1637 the general Romani constitution was issued which meant that all Romani people would be deported. Even the 1914 Aliens Act stated that the Romani people were not desirable in the country. Romani children have historically been particularly exposed. During the early 1900th century there were child-auctions held where Romani children were auctioned off. In the 1920s, the communities established special homes for Romani children in order to assimilate the children into the Swedish majority society. Even after World War II many Romani children were taken into care by the authorities. Not until 1959 did Sweden's Romani children gain the right to permanent education.

Sweden ratified in 2000 the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the Romani people were recognized as one of five national minorities in Sweden. This means that Sweden's Romani people have added protection and that special measures would be taken to secure the Romani people their culture, language and identity. Any discrimination because of belonging to a national minority is prohibited. Sweden will take appropriate measures in all areas of economic, social, political and cultural life and thus promote the equality of national minorities and majority populations.

In various reports from The National Board of Health and Welfare and the Discrimination and Equality Union, it has been revealed that Sweden does not meet the minority rights legislation regarding the Romani people. The National Board of Health and Welfare took part in a report in 2006 showing that Social Services do not have sufficient knowledge of the Romani children in LVU cases. The report Discrimination against Romani people in Sweden, established by the Discrimination and Equality Union, shows that many Romani people experience Sweden as a racist country and that 80% of the surveyed Romani's had no confidence in social services.

On January 1st 2010, the law on national minorities and minority languages came. Currently, the delegation Romani rights - a strategy for Romani people in Sweden, is with the Government for processing. The delegation is to be proactive in national efforts to improve the situation of Romani people in Sweden. The delegation indicates that Sweden's Romani people live in poorer conditions and circumstances than the average person because of their ethnicity. The delegation's main purpose is to ensure the Romani people access to their human rights and minority rights. The delegation requires patience, it is estimated necessary action is needed during the coming 20 years. The delegation leaves a number of suggestions in many different areas, for example, the right to education and housing. It is also proposed that the government set up a Secretariat for the Romani people issues which aim to close the prosperity gap between Romani people and majority society. The delegation also suggested that a Truth and Reconciliation Commission will be established to identify and document the abuse, neglect and discriminatory practices committed against the Romani minority.

To get depth in this essay, it also contains an empirical part consisting of interviews with aldermen, social workers and politicians. All interviewed aldermen, and social workers say they do not treat Romani children in LVU cases in any special or different way. Those interviewed stated that all children should be treated equally with the best interests of the children in mind. When asked what they do to ensure Romani children right to their culture and identity, the answer is unequivocal. The first step is to place the child within its own network. If that is not possible, the child is usually placed in a Swedish family. Because of time and resources it becomes clear that the child's culture is often seen as a fundamental fact which is not prioritised. It appears also that there is a lack of knowledge about what a national minority is and the rights concerning minority groups. Subsequently, an interview was held with Maria Leissner, president of the Delegation Romani rights - a strategy for Romani people in Sweden. She stated that the legal system does not take into account the Romani children's minority status in LVU cases. She also argued that the report from the National Board in 2006 is still relevant because there continues to be a great lack of knowledge with social services concerning minority law. The delegation has taken studies showing that the municipalities did not know if it is acceptable to take special measures for minority groups.

The essay's analysis found that the Romani children's minority status is not considered in LVU cases and that there is a great lack of knowledge in the justice system regarding Sweden's national minorities. Knowledge must first increase in Swedish decision-makers and then come down to the individual personal level and consequently everyday life. The schools should also take responsibility and start teaching about Sweden's national minorities and what it means to belong to a national minority. Through the delegation, Romani rights - a strategy for Romani people in Sweden, the situation of the Romani people has now reached the news. I hope the government realise that there are major efforts needed to ensure Romani people the rights that Sweden is obliged to provide. Hopefully there will be an improvement in LVU cases concerning Romani children when the legal system has gained increased knowledge and are aware that they must take special measures to ensure the child its rights.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar frågeställningar rörande romska barn, dvs. barn med minoritetsstatus i LVU-ärenden (lagen om vård av unga). Uppsatsens syfte är att studera hur rättsväsendet hanterar LVU-ärenden som berör romska barn och att undersöka om rättsväsendet vidtar speciella åtgärder för att garantera de romska barnen sina minoritetsrättigheter. Uppsatsen har även två delsyften, att kortfattat beskriva romernas historia i Sverige samt att beskriva olika rättsliga instrument, nationella och internationella, som finns rörande nationella minoriteter. Instrumenten som beskrivs är relevanta för LVU-ärenden som rör romska barn.

Uppsatsen kommer att behandla följande fem frågeställningar:

1. Hur har romernas historia kortfattat sett ut i Sverige?
2. Övergripande, vad innebär det att tillhöra en nationell minoritet i Sverige?
3. Kortfattat, vad är det huvudsakliga syftet med lagstiftningen om nationella minoriteter?
4. Hur bör lagstiftningen om minoriteter påverka de rättsliga instanser som handhar LVU-ärenden med romska barn?
5. Vilka speciella åtgärder vidtar rättsväsendet för att garantera de romska barnen sin kultur och identitet under processens olika moment?

Romerna har en historisk bakgrund som kantats av förföljelse och förtryck. Romerna kom till Sverige år 1512. Sverige var inte välkomnande mot romerna och år 1637 utfärdades den allmänna zigenarförordningen som innebar att alla romer skulle utvisas. Även i 1914 års utlänningslag fastslogs att romer inte var önskvärda i riket. De romska barnen har genom historien varit särskilt utsatta. Under början av 1900-talet vidtogs barnauktioner där de romska barnen auktionerades bort. På 1920-talet inrättades särskilda hem för romska barn med syftet att assimilera barnen i det svenska majoritetssamhället. Även efter andra världskriget tvångsomhändertogs många romska barn för samhällsvård. Först 1959 fick barnen rätt till skolgång i Sverige.

Sverige ratificerade år 2000 Europarådets ramkonvention om skydd av nationella minoriteter och romerna erkändes då som en av fem nationella minoriteter i Sverige. Det innebär att Sveriges romer har ett särskilt skydd och att det ska vidtas speciella åtgärder för att garantera romerna sin kultur, språk och identitet. All diskriminering på grund av tillhörighet till en nationell minoritet är förbjuden. Sverige ska vidta lämpliga åtgärder inom alla områden inom det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet och därmed främja jämlikheten mellan de nationella minoriteterna och majoritetsbefolkningen.

Av olika rapporter från Socialstyrelsen och DO (Diskrimineringsombudsmannen) har det framgått att Sverige inte uppfyller minoritetslagstiftningen rörande folkgruppen romer. Socialstyrelsen vidtog bland annat en rapport år 2006 som visar att Socialtjänsten inte har tillräcklig kunskap rörande romska barn i LVU-ärenden. I DO:s rapport, Diskriminering av romer i Sverige, framgår att många romer upplever Sverige som ett rasistiskt land samt att 80% av de tillfrågade romerna inte hade något förtroende för socialtjänsten.

Den 1 januari år 2010 kom lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. För närvarande finns delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige hos regeringen för beredning. Delegationen ska vara nationellt pådrivande i arbetet för att förbättra romers situation i Sverige. Delegationen anger att Sveriges romer lever under sämre förutsättningar och förhållanden än genomsnittet på grund av sin etnicitet. Delegationens huvudsyfte är att säkerställa romers tillgång till sina mänskliga rättigheter och minoritetsrättigheter. Delegationen kräver uthållighet, det bedöms behövas insatser under ca 20 år. Delegationen lämnar en rad förslag inom många olika områden, tex. rätt till utbildning och bostad. Det föreslås även att regeringen inrättar ett Sekretariat för romska frågor som har till syfte att stänga välfärdsgapet mellan romer och majoritetssamhället. Delegationen föreslår även att en sannings- och försoningskommission ska inrättas för att kartlägga och dokumentera de övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder som begåtts mot den romska minoriteten.

För att få djup i uppsatsen innehåller den även en empirisk del som består av intervjuer med rådmän, socialsekreterare och politiker. Samtliga intervjuade rådmän och socialsekreterare uppger att de inte behandlar romska barn i LVU-ärenden på något speciellt eller annorlunda sätt. De intervjuade uppger att alla barn ska behandlas lika med barnets bästa principen i fokus. På frågan vad de gör för att garantera ett romskt barn rätten till sin kultur och identitet är svaret entydigt. Det första steget är att placera barnet inom sitt nätverk. Om det inte går placeras barnet oftast i ett svenskt familjehem. På grund av lite tid och resurser framkommer det att barnets kultur ofta ses som en basal omständighet som inte prioriteras. Det framkommer även att det råder kunskapsbrist om vad en nationell minoritet är och vilka rättigheter som åtnjuter minoritetsgrupperna. Därefter intervjuades även Maria Leissner, ordförande i delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. Hon angav att rättsväsendet inte tar hänsyn till det romska barnets minoritetsstatus i LVU-ärenden. Hon anförde även att rapporten från Socialstyrelsen år 2006 fortfarande är aktuell då det fortfarande råder stor kunskapsbrist hos socialtjänsten angående minoritetslagstiftningen. Delegationen har vidtagit undersökningar som visar att kommuner och dylikt inte visste om att det är okej att vidta särskilda åtgärder för minoritetsgrupper.

I uppsatsens analys konstateras att de romska barnens minoritetsstatus inte beaktas i LVU-ärenden och att kunskapen är alldeles för låg hos rättsväsendet angående Sveriges nationella minoriteter. Kunskapen måste

först öka hos Sveriges beslutsfattare för att sedan komma ner på individnivå och därmed vardagsnivå. Även skolan borde ta sitt ansvar och börja undervisa om Sveriges nationella minoriteter och vad det innebär att tillhöra en nationell minoritet. Genom delegationen, Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, har nu romers situation kommit på tapeten. Jag hoppas att regeringen inser att det är stora insatser som behövs för att garantera romerna de rättigheter som Sverige är skyldiga att ge. Förhoppningsvis ses då även en ljusning i LVU-ärendena rörande romska barn då rättsväsendet fått en ökad kunskap och är medvetna om att de ska vidta speciella åtgärder för att garantera barnet sina rättigheter.

Förord

”Det här är någonting som blir speciellt påtagligt när man är ute i samhället, exempelvis skolan, försäkringskassan och hos myndigheter. Man får inte samma behandling som andra, man är en stereotyp för myndigheterna och då blir man sedd som endast romer och som en homogen grupp. Det finns så mycket mellan oss och icke-romer. De anser att vi är så annorlunda, att vi skiljer oss åt så pass mycket och har en stark kultur. Man får direkt blickar och de börjar tissa och tassa fast de låtsas som att de inte ser oss. ”

Romsk kvinna¹

Min uppsats har under vägens gång visat sig vara enormt utvecklande och givande. Uppsatsen har tagit något längre tid att skriva än vad jag ursprungligen tänkt. Men jag är stolt att den nu är färdig och att jag under hela uppsatsskrivningen arbetat heltid. Uppgiften har stundtals känts övermäktig men samtidigt som en stor utmaning. Jag har under uppsatsens gång fått stort stöd av min familj och min handledare. Jag vill tacka min sambo och mina föräldrar som ett flertal gånger fått läsa igenom uppsatsen och lyssnat på mina många teorier.

Jag vill även stort tacka min handledare Titti Mattsson som gett mig stor vägledning och haft stor förståelse för min privata situation. Ditt stöd och entusiasm har betytt extremt mycket!

Oktober 2011

Emma Mårtensson

¹ <http://www.romaniglinda.se/B-uppsats.pdf>, s. 11

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Delegationen om romers rätt	SOU 2010:55, Romers rätt – en strategi för romer i Sverige
Diskrimineringsombudsmannen	DO
Ds.	Departementsserien
ERIO	European Roma Information Office
Europakonventionen	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europarådets ramkonvention	Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN:s deklaration	FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och lingvistiska minoriteter
Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk	Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
Prop.	Regeringens proposition
RA	Riksarkivet
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling

SOU

Statens Offentliga Utredningar

WHO

Världshälsoorganisationen

1. Inledning

I samband med att Sverige år 2000 ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd av nationella minoriteter erkändes romerna som en av fem nationella minoriteter i Sverige. Romer i Sverige har ett särskilt skydd och Sverige har ett folkrättsligt åtagande att ge detta skydd.² Vidare åläggs staterna enligt FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och lingvistiska minoriteter att skydda minoriteters nationella eller etniska, kulturella, religiösa och språkliga identitet. Den nationella politikens utformning ska göras med minoriteterna i åtanke.³

Socialstyrelsen gjorde år 2006 en utredning och rapport om omhändertaganden enligt LVU av romska barn. Socialstyrelsen riktade då kritik mot socialtjänsterna och angav bland annat att socialtjänsterna saknade kunskap om romerna och deras kultur. Socialtjänsterna saknade även kunskap om minoritetsstatus och de rättigheter som tillföljer en minoritet.⁴

Den 1 januari 2010 trädde lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk i kraft. Därefter har Integrations- och jämställdhetsdepartementet vidtagit en utredning: Romers rätt – en strategi för romer i Sverige⁵. Delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige finns nu vid tidpunkten för författandet av denna uppsats för beredning hos regeringen. Delegationen har tre huvudmål: att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper, att häva romers maktunderläge samt att reparera romers tillit till majoritetssamhället och överbygga förtroendeklyftan.⁶ Det framgår av delegationen att det krävs uthållighet, närmare bestämt kommer det att krävas särskilda insatser under ca 20 år för att nå delegationens mål.⁷

I denna uppsats avser jag att diskutera den problematik som uppmärksammas av dessa statliga organ om romers rättsliga ställning och situation. Uppsatsens tyngdpunkt ligger i att beskriva och behandla de problem som uppkommer när romska barn är aktuella i LVU-ärenden. Uppsatsen innehåller även en empirisk del som består av intervjuer med rådmän, socialsekreterare samt politiker. Syftet med uppsatsens empiriska del är att beskriva problematiken ur olika perspektiv.

² Prop. 2008/09:158, s. 16f.

³ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 90ff.

⁴ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 3, 7

⁵ SOU 2010:55

⁶ Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, s. 203

⁷ Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, s. 203

1.1 Syfte

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att studera hur rättsväsendet hanterar LVU-ärenden som berör romska barn och att undersöka om rättsväsendet vidtar speciella åtgärder för att garantera de romska barnen sina minoritetsrättigheter. Uppsatsen har även två delsyften. Uppsatsens första delsyfte är att kortfattat beskriva romernas historia i Sverige. Det andra delsyftet är att beskriva olika rättsliga instrument, nationella och internationella, som finns rörande nationella minoriteter. Instrumenten som beskrivs är relevanta för LVU-ärenden som rör romska barn.

1.2 Frågeställningar

Utifrån ovanstående syfte kommer jag att bearbeta och besvara följande frågeställningar.

1. Hur har romernas historia kortfattat sett ut i Sverige?
2. Övergripande, vad innebär det att tillhöra en nationell minoritet i Sverige?
3. Kortfattat, vad är det huvudsakliga syftet med lagstiftningen om nationella minoriteter?
4. Hur bör lagstiftningen om minoriteter påverka de rättsliga instanser som handhar LVU-ärenden med romska barn?
5. Vilka speciella åtgärder vidtar rättsväsendet för att garantera de romska barnen sin kultur och identitet under processens olika moment?

1.3 Metod

I min uppsats har jag valt att arbeta med olika metoder för att kunna uppfylla ovanstående syften och frågeställningar. Uppsatsen kommer att innehålla en introducerande del, en rättsdogmatisk del, en empirisk del och en avslutande del. Den första introducerande delen avser att beskriva romernas historia, deras kultur och traditioner. Den andra rättsdogmatiska delen kommer att implicera den klassiska rättskälleläran. Den empiriska delen består av olika intervjuer. I den avslutande delen kommer jag att analysera det jag kommit fram till utifrån olika perspektiv, främst kommer jag att använda mig av en de lege ferenda diskussion.

1.3.1 Rättsdogmatisk metod

Jag kommer att använda mig av rättsdogmatisk metod för att redovisa den gällande rätten på uppsatsens aktualiserade område samt för att kunna ge svar på mina frågeställningar. Rättsdogmatikens uppgift är att beskriva, systematisera och tolka den gällande rätten. Syftet med att utreda vad lagarna säger är för att beskriva hur rättsreglerna bör förstås och hanteras i det enskilda fallet.⁸ En verkan av att använda sig av en klassisk traditionell

⁸ Mattsson Titti, *Rätten till en familj inom barn- och ungdomsvården*, s. 17

rättsvetenskaplig indelning i olika rättsområden respektive den svenska rättsdogmatikens inriktning är att den ställs mot rättstillämparens behov, vilket har till följd att man avgränsar sig mot andra vetenskaper. En förutsättning för att kunna ha ett juridiskt perspektiv på de aktualiserade rättighetsområdena är att även inbringa andra vetenskaper. På grund av det ovannämnda har det varit viktigt att ta fasta på den gemensamma nämnaren för den traditionella rättsdogmatik som finns. Den gemensamma nämnaren är att den traditionella rättsdogmatiken är vetenskapligt inriktad på beskrivningar, analyser och systematiseringar av normer av samhälllig betydelse. Svensk rättsdogmatik borde till största del bestå av ett rättspositivistiskt vetenskapsideal. Teorin ska utesluta bakomliggande krafter, grunda vetenskapliga slutsatser på en systematisk iakttagelse och behandla beskrivningar, teorier och värderingar åtskilda.⁹ Uppsatsens de lege lata del kommer alltså att innehålla olika lagar och förordningar, då den rättsdogmatiska inriktningen mot gällande rätt betyder att det är rättssystemet och enskilda normer som ligger i fokus. Här kommer förarbeten, praxis och doktrin beskrivas för att ge läsaren en utförlig redogörelse av den gällande rättsens innehåll och syftet med rätten.

1.3.2 Empirisk metod

Empirisk betyder ”grundad på erfarenheten”. Empiri bygger på vetenskapliga undersökningar av verkligheten och därav gjorda erfarenheter.¹⁰ Jag kommer för att få djuphet i uppsatsen att arbeta med empiri genom intervjuer. Denna empiriska metod har för avsikt att vetenskapligt belysa verkligheten. Syftet med intervjuerna är att undersöka om lagstiftningen om minoriteter påverkar de rättsliga instanser som handhar LVU-ärenden med romska barn samt att undersöka om rättsväsendet vidtar speciella åtgärder för att garantera de romska barnen sin kultur och identitet i LVU-ärenden.

Jag har genom denna metod intervjuat två rådmän, tre socialsekreterare samt två politiker. Jag valde att intervju två rådmän på Förvaltningsrätten i Malmö då det är en stor domstol som avgör många mål. Jag valde även Malmö för att jag skulle kunna ha möjlighet att träffa rådmännen personligen. För att hitta lämpliga rådmän att intervju ringde jag till Förvaltningsrätten i Malmö och presenterade min uppsats och berättade att jag ville intervju en rådmän med stor erfarenhet från LVU-ärenden. Jag fick då ett namn på en rådmän som jag ringde upp och informerade om min uppsats. Rådmannen ställde gärna upp på en intervju och tipsade även om ytterligare en rådmän med stor erfarenhet inom området. Även den andra rådmannen var positivt inställd till en intervju.

När det gäller socialsekreterarna är två av dem verksamma i Malmö. Den tredje arbetar i Burlöv. Ursprungligen skickade jag ett mail till samtliga socialförvaltningar i Malmö där jag berättade om min uppsats och frågade

⁹ Olsen Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, s. 110f.

¹⁰ www.ne.se, sökord: empiri

om någon var intresserad av att bli intervjuad. Två socialsekreterare från olika socialförvaltningar anmälde sitt intresse. Den tredje socialsekreteraren fick jag kontakt med genom att ringa till Burlövs kommun. Jag frågade enhetschefen om någon kunde tänkas vara villig att ställa upp på en intervju. Hon ställde därefter frågan till sina anställda och en socialsekreterare var intresserad av att bli intervjuad. Jag valde Malmö då det är en stor stad där många romer bor. Jag valde att intervju en socialsekreterare i Burlöv för att se om jag fick olika svar eller om socialsekreterarna resonerade på samma sätt. Rådmännen och socialsekreterarna kommer att vara anonyma på grund av egna önskemål samt då uppsatsens frågeställningar är känsliga.

Den första politikern jag intervjuade var Maria Leissner, ordförande i delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. Jag valde att intervju henne då hon är väldigt insatt i uppsatsens ämne. Under intervjun tipsade hon mig att även intervju Emma Sterky som har till uppgift att bereda delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige.

Inför intervjuerna hade jag skrivit ner ett antal frågor. Jag hade även ringt till samtliga och kort berättat om min uppsats innan respektive intervju. För att få veta vad det innebär att göra en kvalitativ intervju läste jag boken ”Kvalitativa intervjuer” av Jan Trost. När det gällde intervjuernas upplägg samt val av frågor tog jag i huvudsak fasta på följande: det symbolisk-interaktionistiska perspektivet som innebär att intervjuaren ska förstå den intervjuades beteendemönster och tanke sätt. Syftet med intervjun ska inte vara att intervjuaren och den intervjuade utbyter synsätt eller att intervjuaren försöker bekräfta sitt synsätt.¹¹ Vidare är det viktigt att undvika hypotetiska frågor då det styr den intervjuade att tala om vissa saker.¹² Intervjuaren ska även inte fråga ”varför” då det kan uppfattas som ett ifrågasättande samt att den intervjuade kan börja analysera sitt beteende under den pågående intervjun.¹³ Jag gjorde även en frågeguide, där jag skrev ner mina tankar och funderingar för att på så sätt komma fram till vilka frågor jag ville ha svar på.¹⁴

Jag träffade en rådmän samt en socialsekreterare personligen. De övriga intervjuade jag via telefon. Under intervjuerna antecknade jag svaren på frågorna. Under samtliga intervjuer utgick jag från samma frågor dock varierade jag följdfrågorna utifrån de svar jag fick. Efter intervjuerna fick de intervjuade möjlighet att läsa igenom mina anteckningar/fick anteckningarna upplästa och vidta ändringar och därefter godkänna att materialet användes i uppsatsen.

¹¹ Trost Jan, *Kvalitativa intervjuer*, s. 31ff.

¹² Trost Jan, *Kvalitativa intervjuer*, s. 76f.

¹³ Trost Jan, *Kvalitativa intervjuer*, s. 81f.

¹⁴ Trost Jan, *Kvalitativa intervjuer*, s. 47ff.

1.3.3 De lege ferenda

I uppsatsens analys kommer jag att använda mig av en de lege ferenda diskussion. De lege ferenda har en sammankoppling med den rättspolitiska sfären och kan för uppsatsen väcka tankar på hur lagen borde vara. En de lege ferenda argumentation faller utanför rättsdogmatikens principiella ram. Är den rättsliga problematiken av komplicerad natur kan det vara motiverat att angripa problemet med en sådan argumentation.¹⁵ Avsikten med uppsatsens analys är att besvara uppsatsens frågeställningar och redovisa ett resultat.

1.4 Material

Uppsatsens material består i huvudsak av lagar, förordningar, konventioner, delegationer och deklarerationer. Uppsatsen berör lagen om nationella minoriteter, LVU, SoL, Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, Barnkonventionen, delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, FN:s deklareration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och lingvistiska minoriteter samt FN:s allmänna förklarung för mänskliga rättigheter. Jag har även använt mig av material från Världshälsoorganisationen (WHO). Förutom det ovan nämnda materialet tillkommer Propositioner (Prop.), Statens offentliga utredningar (SOU) och Departementsserien (Ds). På doktrinområdet finns det inte så mycket av ren juridisk karaktär, däremot finns det doktrin om bland annat romernas historia och kommentarer till de i uppsatsen behandlade lagarna. Jag har även använt mig av rapporter från Socialstyrelsen samt Diskrimineringsombudsmannen (DO).

Uppsatsen innehåller även en empirisk del bestående av en genomgång av Socialstyrelsens rapport samt av intervjuer. Jag har intervjuat två rådmän, tre socialsekreterare samt två politiker. Intervjuerna har skett genom personliga möten med två av de intervjuade. Övriga intervjuer har skett per telefon. Under intervjuerna antecknade jag samtliga svar. I uppsatsen kommer jag att ta upp de frågor och svar som är aktuella för mina ovan beskrivna frågeställningar. Svaren har inte formulerats om eller kortats ner utan anges i sin helhet. De intervjuade har fått läsa igenom intervjun och godkänt att materialet används i uppsatsen. De intervjuade rådmännen och socialsekreterarna kommer att vara anonyma. Dels på grund av egna önskemål och dels på grund av att uppsatsens ämne är känsligt.

En del av materialet finns endast tillgängligt på Internet. Av denna anledning har jag fått tillgång till mycket uppdaterad information samtidigt som jag har fått vara noga med att endast använda mig av seriösa websidor.

¹⁵ Olsen Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, s. 117

1.5 Disposition

Denna uppsats är uppdelad i tre huvudområden efter den klassiska vetenskapliga presentationen: teori, empiri och analys. För att ge läsaren kunskap om folkgruppen romer börjar uppsatsen med en bakgrundsdel om romernas historia, kultur samt språk, kapitel två. Kapitel tre redogör för romerna – en minoritet. Här beskrivs den gällande rätten som är aktuell utifrån den rättsdogmatiska metoden. I kapitel 4 beskrivs barnets utsatthet utifrån Världshälsoorganisationen, WHO. Uppsatsens femte kapitel redogör för barnets rättigheter - internationellt och nationellt. Här redogörs för den gällande rätten som är aktuell för uppsatsens ämne. Det redovisas genom den rättsdogmatiska metoden. Det sjätte kapitlet behandlar Socialstyrelsens rapport om omhändertaganden av romska barn enligt LVU. Kapitlet är en del av uppsatsens empiriska del. Även kapitel sju är en empirisk del och redovisar intervjuer av två rådmän, tre socialsekreterare samt två politiker. I kapitel åtta kommer den analyserande delen där uppsatsens frågeställningar besvaras och resultatet redovisas. Detta kapitel grundar sig på de föregående kapitlen som är den yttre ramen för uppsatsen. Analysen är uppbyggd utifrån den gällande rätten. Jag kommer även att ha en de lege ferenda argumentation där jag ger förslag.

1.6 Avgränsning och begränsningar

På grund av utrymmesskäl behandlar denna uppsats endast en av Sveriges fem nationella minoriteter, romerna. Det hade varit intressant att belysa romernas situation inom en mängd olika områden till exempel deras skolgång. Men jag har valt att endast titta på romska barn i LVU-ärenden. Ämnet är relativt obehandlat och jag har på grund av det genomfört olika intervjuer. Intervjuerna med rådmän och socialsekreterare har skett i Malmö och Burlövs kommun. Jag har valt dessa kommuner då det är stora kommuner med många etniciteter. Jag har även intervjuat två politiker.

En ytterligare avgränsning för uppsatsen är att jag valt att endast behandla romernas historia i Sverige. Avgränsningen har gjorts på grund av utrymmesskäl samt att jag anser att romernas historia i Sverige är det som är viktigt för uppsatsen.

2. Folkgruppen Romer

Syftet med detta kapitel är att ge läsaren en kort bakgrund om romernas historia, kultur och traditioner. Vidare kommer en inblick ges i romernas språk samt vad aniziganism är.

2.1 Historia

I Europa lever idag uppskattningsvis tolv miljoner romer. De är kontinentens största minoritet utan eget territorium. Rom betyder på romani chib människa eller gift man.¹⁶ Enligt romerna kallas alla icke romer för gadje. Romerna är ett folkslag, men de tillhör olika stammar. De största stammarna i världen är Khelderasa, Lovari samt Sinti. Det finns hundratals understammar med olika dialekter.¹⁷

Begreppet romer är ett relativt nytt begrepp, det började användas i början på 2000-talet. Tidigare användes begrepp som ”zigenare” eller ”tattare”. Begreppet rom/romer används för alla individer och grupper som identifierar sig med romer.¹⁸ Jag kommer att använda mig av begreppet rom/romer i uppsatsen.

Enligt forskare kommer romerna ursprungligen från Indien. I början på 700 talet utvandrade romerna som en följd av krig och svält genom Asien och Europa.¹⁹ Redan under den tiden var romerna nomader och vandrade över stora områden i världen. År 1312 kom romerna till Kreta och därmed till Europa. År 1512 kom romerna till Sverige.²⁰ Ofta delas Sveriges romer in i fem grupper: svenska romer (ättlingar till romer som kom hit omkring förra sekelskiftet), finska romer, resande romer, utomnordiska romer samt nyanlända romer.²¹

Romerna var inte speciellt välkomna i Sverige och många deporterades direkt tillbaka till Ryssland. Sverige hade en aggressiv strategi för att romerna skulle lämna landet bland annat genom förföljelse och fördomar.²² År 1637 utfärdades den första allmänna zigenarförordningen i Sverige, ”Tattarplakatet”. Den innebar att alla romer inom ett år skulle förvisas ut landet. De som påträffades därefter fick dödas. Lagen gällde fram till 1800-talet.²³ Romerna innefattades även under kategorin ”lösdrivare”. Lösdrivare var personer som saknade och framför allt undvek att söka arbete. Oftast undvek de även att skaffa sig fast bostad. Det fanns under 1700-talet olika

¹⁶ Cederbeg Inka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 14

¹⁷ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

¹⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 113

¹⁹ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

²⁰ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

²¹ Palosuo Laura, *En inventering av forskningen om romer i Sverige*, s. 13

²² <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

²³ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

angiverisystem som skulle kontrollera de som gav skydd till främmande. År 1885 kom lagen mot lösdriveri.²⁴

Sverige gjorde år 1907 och 1922 landsomfattande inventeringar av romer. Även under andra världskriget gjordes inventeringar vilket hade kunnat innebära ödesdiga konsekvenser om registren över romer hamnat i Hitlers händer.²⁵

I 1914 års nya utlänningslag slogs det fast att romer inte var önskvärda i riket och att all invandring av romer förbjöds. Lagen gällde fram till år 1954. Under den tiden lyckades endast tre romer ta sig in i Sverige. Även Danmark och Norge införde liknande lagar. En ödesdiger konsekvens var att romerna som försökte fly undan förintelsen inte kunde få skydd i de nordiska länderna. Under andra världskriget mördades omkring en miljon romer i koncentrationsläger runt om i Europa.²⁶

I Sverige fick inte romerna bo på samma plats i mer än tre dagar. I annat fall blev de fängslade. Det medförde att romerna ständigt var på resande fot vilket ledde till ett liv i utanförskap. I Sverige hade romerna ingen rätt att döpas, vigas eller begravas i den svenska kyrkan. Romerna hade heller ingen rätt till sjukvård vilken medförde att många barn dog.²⁷

När en familj inte hade fast bostad och barnet behövde hjälp till med familjens försörjning hände det att socknen grep in och auktionerade bort barnen till den som kunde lämna lägsta anbudet för barnets försörjning. Barnauktionerna förbjöds i 1918 års fattigvårdslag. I 1923 års Fattigvårdslagstiftningskommitté föreslogs att det skulle inrättas särskilda hem för att uppfostra bland annat romska barn. Med polisens hjälp skulle barnen, helst från späda ålder, omhändertagas för att placeras i fosterhem eller barnhem. Syftet var att assimilera barnen in i det svenska majoritetssamhället.²⁸ Även efter andra världskriget tvångsomhändertogs många romska barn för samhällsvård. Myndighetspersoner ansåg att barnen for illa av att bo i läger men romerna erbjöds inte någon möjlighet till fast bostad.²⁹

Sverige var det första landet i världen som år 1921 inrättade ett rasbiologiskt institut. År 1934 infördes med rashygienisk motivering den svenska steriliseringslagen. Lagen skärptes år 1941 och den riktades mot "samhällets bottenskikt" som hotade den svenska folkstammen. Bland annat homosexuella, handikappade och romer skulle förhindras att fortplanta sig. Lagen avskaffades år 1976.³⁰

²⁴http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/dynamaster/file_arc_hive/100420/e306c8dec41ad6d1affa593e68016249/sanningskommission.pdf, s. 8

²⁵http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/dynamaster/file_arc_hive/100420/e306c8dec41ad6d1affa593e68016249/sanningskommission.pdf, s. 8

²⁶ Cederberg Irka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 38ff.

²⁷ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

²⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 144

²⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 144

³⁰ Cederberg Irka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 40f.

Under 1940-talet presenterades ett förslag om en mer socialt inriktad lösdriverilagstiftning i riksdagen. Det fördes en inkluderingspolitik som inte enbart gällde romer utan även andra grupper som tidigare utsatts för en exkluderande politik. De individer som betraktades som lösdrivare skulle kunna vara föremål för åtgärder inom den nu etablerade vården medan lösdriverilagen endast borde omfatta kriminella.³¹ De som tidigare betraktats som lösdrivare började istället omnämnas som socialt handikappade. De romer som hade bott i Sverige under en längre tid ingick i den gruppen.³²

Sveriges romers assimilering framställdes som en oundviklig och redan påbörjad process. Ett av argumentet för assimileringen var att 235 av 740 individer hade blivit bofasta men endast ett fåtal kunde klara av sin egen försörjning på den reguljära arbetsmarknaden. Den nya inkluderande politiken gav upphov till en omfattande offentlig organisation. Dock kom initiativet till den nya politiken från en frivilligorganisation – Stiftelsen Svensk Zigenarmission. Frivillighetsorganisationens verksamhet var inte speciellt omfattande men den har en viss historisk betydelse som det första sociala arbetet bland romer i Sverige. Stiftelsens arbete representerar en viktig förändring i inställningen till de boende romerna i Sverige. I den offentliga debatten om romers situation på 1940-talet var stiftelsens aktörer mycket viktiga.³³ Det fanns även andra viktiga aktörer inom den offentliga sociala sektorn i debatten om romers situation. År 1947 hade Socialstyrelsen krav på en särskild utredning av ”zigenarbefolkningens situation” (RA Socialstyrelsen). Även Skolöverstyrelsen samt Zigenarmissionen stod bakom kravet. Under samma tid offentliggjorde Polismyndigheten i Stockholm en rapport i vilket de motsatte sig att Stockholms kommun skulle tillåta vidare inflyttning av romer. Detta då romer var ett folk som alltid levde i icke urbana miljöer och därmed inte skulle kunna anpassa sig till stadslivet. Rapporten sändes vidare till barnavårdsnämnden där socialläkaren Johan Takman påbörjade en undersökning av situationen för den romska befolkningen i Stockholms stad.³⁴ Takman försökte visa att romernas situation hade en direkt koppling till fattigdomen och att de inte skilde sig från andra grupper som levde under liknade förhållanden.³⁵

År 1954 beslutade riksdagen att en utredning skulle vidtas där även romer skulle få möjlighet att medverka. I utredningen (SOU 1956:43) beskrivs romerna som ett folk som på äldre tider kunde klara sig själva men att de inte längre kunde bibehålla denna självständighet. Även majoritetssamhällets negativa attityd beskrevs, vilket var första gången frågan om majoritetssamhällets ansvar fick utrymme i ett svenskt myndighetsdokument.³⁶ I utredningen försökte man få ordning på romernas

³¹ SOU 1949:4 bilaga 2

³² Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 150

³³ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 151f.

³⁴ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 152

³⁵ Takman John, *Socialpsykiatriska synpunkter på de svenska Zigenarna*, s. 926ff.

³⁶ SOU 1956:43 bilaga 1

situation med hjälp av samma regler och beslut som gällde för den övriga befolkningen.³⁷ Staten ansåg under 1950-talet att romerna skulle bli fast bosatta. Kommunerna försökte dock hindra att de bosatte sig inom respektive kommuns territorium. Genom näringslagstiftningen hade staten förbjudit utövandet av vissa yrken och sysselsättningar, exempelvis gårdfarihandel. Det medförde att romernas möjlighet till försörjning avsevärt försvårades. Det fanns även lokala restriktioner om förbud att slå läger kring småstäder vilket begränsade romernas bosättningsmöjligheter. Romerna gick miste om vissa medborgarrättigheter exempelvis barnbidraget. Detta då det krävdes en mantalsskrivning inom riket och att barnet skulle vara kyrkobokfört. Romerna gick även miste om den allmänna sjukförsäkringen och mödrahjälpen med hänvisning till att de inte var bosatta i den kommun där de sökte bidrag. Det var staten som genom lagstiftning fastställde riktlinjerna för hur assimileringen skulle gå till. Dock var det kommunerna som rent praktiskt skulle genomföra de statliga besluten. Det medförde att det uppstod ett förhandlingsspel mellan staten och kommunerna angående romernas bosättning och registrering. Kommunerna vägrade följa de statliga besluten vilket tvingade staten att kompromissa och med särskilda ekonomiska bidrag ersätta kommunerna för de extra kostnader romernas bosättning medförde. Romernas rätt till fast bostad och skolgång kom först år 1959.³⁸

Under 1960- och 1970-talen fördes en offentlig bostadspolitik, Miljonprogrammet, som gav moderna bostäder även till lågavlönade hushåll. Sveriges romer inkluderades i denna politik. Det invandrade många romer till Sverige under 1960-talet, då dåvarande Jugoslavien öppnade sina gränser.³⁹ På grund av det framförde representanter från olika europeiska länder, däribland svenska riksdagsmän, ett förslag om att Europarådet skulle utreda den romska befolkningens situation i Europa.⁴⁰

År 1963 kom en bok som för många blev en väckarklocka och en vändpunkt för romerna. I boken "Zigenerkan" av Katarina Taikon beskrivs en chockerande bild för omkring 900 romer i Sverige. Myndigheterna tvingades att inse att romerna behövde få ett värdigt liv med bland annat fasta bostäder och skolgång. Katarina Taikon fortsatte kampen med ett flertal debattartiklar. Hon skrev även Katitzi böckerna.⁴¹

Regeringen i Sverige tillsatte år 1968 en arbetsgrupp som skulle utreda romernas invandring till Sverige. Ett år senare tillsattes en ny arbetsgrupp som skyndsamt skulle utreda romernas levnadsförhållanden och överväga åtgärder som kan möjliggöra att de får en jämförbar ställning med övriga invandrare.⁴²

³⁷ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 153

³⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 154f.

³⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 158f.

⁴⁰ RA 4337, *Report on the situation of Gypsies and othertravellers in Europe*

⁴¹ Cederberg Inka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 43

⁴² Ds In 1971: 2

Sedan år 1967 var kraven att alla utomnordiska invandrare skulle ha arbetstillstånd, ordnad bostad och arbete innan de anlände. Invandringen ökade dock trots bestämmelserna. När en ny invandring av romer nu planerades fanns en organisation där de kunde slussas in. Det fanns färdiga lösningar för hela invandringsprocessens moment. För att assimilera de svenska romerna fanns det vissa åtgärder. Åtgärderna skulle nu även användas för de nyanlända grupperna. Förändringen av de invandrande romerna beskrevs som tidskrävande.⁴³

År 1997 tillsatte regeringen en utredning om de steriliseringar som gjorts under perioden 1935-1975. I maj 1999 antog riksdagen en lag⁴⁴ om ersättning till personer som hade steriliserats mot sin vilja eller på någon annans initiativ under den tidsperioden. Vidare gav representanter från svenska kyrkan en officiell ursäkt till romerna för kyrkans förföljelse genom historien.⁴⁵

År 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Romerna erkändes då som en av Sveriges fem nationella minoriteter. I och med det har romerna ett särskilt skydd. Vidare är romani chib ett av Sveriges minoritetsspråk.⁴⁶ År 2010 trädde lagen om minoriteter och minoritetsspråk ikraft.⁴⁷

Under andra hälften av 1900-talet började de romska barnen gå i skolan i Sverige. Dock försökte många romska föräldrar redan på 1930-1940-talen att övertyga myndigheterna om att låta deras barn gå i skolan.⁴⁸ Det försvårades av att romerna endast fick stanna i tre veckor på en och samma ort. Under åren 1943-1958 förekom viss ambulerande skolverksamhet.⁴⁹ Det dröjde till 1960-talet innan alla romska barn kom att gå i skolan.⁵⁰ Skolverket har vidtagit flera rapporter som visar på att de romska barnen har en bristande skolframgång.⁵¹ Idag är det många av de romska barnen som går ut grundskolan utan godkända betyg. Andelen romska barn som går i gymnasiet är låg. Inom majoritetssamhället har det varit vanligt med en statisk syn på romsk kultur och en kulturalisering av utbildningsmässiga frågor som rör minoriteten. Många romska barn har inte under sin skolgång mött positiv bekräftelse som minoritet. Det har även saknats romska kulturuttryck i skolan.⁵² Under de senaste åren har många romska familjer kommit till Sverige från olika delar av Europa. Familjerna har dåliga och begränsade erfarenheter av skolgång. Dock går det att se en liten förbättring då allt fler romska barn fortsätter att läsa på gymnasiet. I och med

⁴³ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s 160f.

⁴⁴ SFS 1999:332

⁴⁵ http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/dynamaster/file_arc_hive/100420/e306c8dec41ad6d1affa593e68016249/sanningskommission.pdf, s. 24

⁴⁶ Prop.2008/09:158, s. 16f.

⁴⁷ SFS 2009:72

⁴⁸ http://www.arvsfonden.nu/upload/pdfdokument/rapporter/Utvrappport_romer.pdf, s. 5

⁴⁹ SOU 1956:43

⁵⁰ http://www.arvsfonden.nu/upload/pdfdokument/rapporter/Utvrappport_romer.pdf, s. 6

⁵¹ Skolverket, 2001, 2005, 2007

⁵² http://www.arvsfonden.nu/upload/pdfdokument/rapporter/Utvrappport_romer.pdf, s. 6

ratificeringen av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter har läroplanen för förskola, grundskola och gymnasiet fått tillägg om de nationella minoriteterna. Det medför att alla barn, efter avslutad skolgång, ska ha kunskap om de nationella minoriteternas historia i Sverige samt om deras kultur, språk samt religion.⁵³ DO konstaterar i sin rapport⁵⁴ att kunskapen om de nationella minoriteterna måste öka.

DO har under 2011 publicerat en rapport⁵⁵ om romers rättigheter. DO har bland annat gått igenom 230 anmälningar från romer som inkommit till myndigheten under åren 2004-2010. Ungefär 45 anmälningar, motsvarande 20 procent handlar om att romer upplever diskriminering vad gäller handläggning och bemötande inom socialtjänst. Det är ett växande antal anmälningar om diskriminering från romer som rör att skolor och sjukvården anmäler till socialtjänsten att förhållanden i romska familjer bör utredas. Vidare gäller anmälningarna att romska föräldrar upplever diskriminering när barn omhändertaras enligt LVU och att barn placeras i icke-romska miljöer.⁵⁶ Kunskapsluckorna vad gäller diskriminering inom socialtjänst är stora då det saknar forskning inom området. Exempel på en anmälan är att en kommun använde IQ-test som en del av grunden för beslut om omhändertagande enligt LVU. Hittills har ingen anmälan om diskriminering av romer inom socialtjänsten blivit föremål för rättslig prövning. Ofta har anmälningarna avslutats efter utredning då bevisningen inte varit tillräckligt stark vad gäller sambandet mellan en händelse och personens etniska tillhörighet. Idag är ett tiotal anmälningar rörande socialtjänsten under utredning. Dock har genomgången av anmälningarna synliggjort strukturer inom socialtjänsten som kan bidra till att romer inte har tillgång till socialtjänstens verksamhet på samma villkor som majoritetsbefolkningen. Det är tydligt att det ofta saknar kunskap och förståelse inom socialtjänsten att romerna är en marginaliserad grupp.⁵⁷

2.2 Kultur och tradition

Den viktigaste faktorn i romsk kultur är renligheten. Att klassas som oren (marime) är ett av de strängaste straffen en rom kan få. Detta då en oren rom blir utesluten från det romska samhället.⁵⁸ Om en rom lurar, bedrar, är otrogen eller på något annat sätt gör en orätt mot en annan rom kan denne tillkalla en romsk rättegång, en kris. Upplägget är detsamma som i en svensk rättegång. Skillnaden är att det inte utdöms fängelsestraff utan böter eller orenhet.⁵⁹

⁵³ Lpo94; Lpf94; Lpfö98

⁵⁴ DO, *Diskrimineringen av nationella minoriteter inom utbildningsväsendet*

⁵⁵ DO, *Romers rättigheter, Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*

⁵⁶ DO, *Romers rättigheter, Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*, s. 23f.

⁵⁷ DO, *Romers rättigheter, Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*, s. 52 ff.

⁵⁸ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

⁵⁹ Cederbeg Inka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 60

2.2.1 Äktenskap

Ett traditionellt romskt äktenskap inleds med att pojkens far frågar om flickans hand. Det sker vid en ceremoni kallad tomnimos. Ett stort följe, ofta flera hundra, går efter pojkens far till den blivande brudens familj. Väl där äts det god mat och fadern frågar om flickans hand. Efter att flickans far sagt ja smyckas den blivande bruden med guldmedaljong, örhängen samt guldring som visar att hon är förlovad. Förlovningen kan variera från någon vecka till ett år. Bröllopet ska vara i tre dagar. Romerna bär inga vigselringar. Däremot bär kvinnan en huvudduk, diklo, som visar andra män att hon är gift.⁶⁰

2.2.2 Övriga högtider

Beroende på vilken religion romerna tillhör firas olika högtider. Många svenska romer firar till exempel midsommar. De flesta romer firar jul och nyår samt påsk. Vid högtiderna är det många romska familjer som samlas tillsammans och äter speciella maträtter exempelvis kåldolmar, helstekt lamm och smågrisar. Matkulturen är väldigt viktigt för romerna. Maten är med vid alla sammanhang, till exempel begravning och bröllop. Eftersom romerna under lång tid levde utanför majoritetssamhället har de varit tvungna att laga mat utifrån de ingredienser som fanns tillhands. Populära rätter var olika grytor med höna eller kyckling. En av de mest kända romska rätterna är sarmi, kåldolmar som är färs rullade i kålblad och kokta i tomatås. Saviako är en väldigt söt kaka som äts till dessert. Idag äter de flesta romska barn samma mat som andra barn i skolan.⁶¹

När en rom är sjuk eller döende är han eller hon sällan ensam. Ofta vakar ett hundratal romer över den sjuke eller döende. Det handlar om att förlåtelse från den sjuke för oförrätter man begått under dennes livstid. Om den sjuke dör får de efterlevande männen inte raka sig före begravningen. Inom romsk tradition finns det en rädsla för att den döde kan skada de efterlevande. På grund av det bränns alla den dödes tillhörigheter. Det finns även en rädsla för att den döde ska gå igen och dyka upp som en levande död, mulo.⁶² Om den sjuke avlider hålls en tredagars vaka där ännu fler romer kommer för att visa sin respekt. Under vakan äter och dricker romerna i den dödes ära. Musiken är väldigt viktig för romerna. Sången finns med vid såväl glädje som sorg och dansen är en förutsättning på en romsk fest. I Östeuropa flödar den romska musiken. Flamencon är ett exempel på romsk musik och dans.⁶³

⁶⁰ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

⁶¹ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

⁶² Cederbeg Inka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*, s. 61

⁶³ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

2.3 Språk

Romerna har ett eget språk, romanés även kallat romani chib. Språket bygger på låneord från hela världen. De flesta romer i världen förstår varandra. Sedan år 1971 har romerna en egen flagga och nationaldag och nationalsång. Nationaldagen är samma dag som FN erkände romerna som internationell minoritetsgrupp. Flaggan är grön och blå med ett rött vagnshjul. Färgerna symboliserar jorden, himlen och vandringen.⁶⁴

Romernas språk romani chib är en del av de indoeuropeiska språken. Det är närbesläktat med sanskrit och hindi. I och med att romerna bott i många länder innehåller deras språk många låneord. Skillnaderna i dialekt kan vara stor vilket kan få betydelse när romska elever har hemspråksundervisning. Det finns cirka 60 olika dialekter. Romani chib bygger på en muntlig tradition och har inte varit ett skriftspråk. Först på de senaste åren har språket blivit nerskrivet vilket medför att det finns lite litteratur på romani chib.⁶⁵

2.4 Antiziganism

Antiziganism innebär rasism mot romer. På engelska heter det Anti-Gypsyism. Antiziganismen handlar om majoritetssamhällets fördomar mot romer.⁶⁶ Företeelsen antiziganism är lika gammal som romernas historia i Europa. Parallellerna mellan antisemitism, rasism mot judar och antiziganismen är många. Hatet har samma rötter: religiösa föreställningar, rädsla för det främmande, nationell chauvinism och rasism. På 1300-talet anklagades romer för att sprida digerdöden. De utpekades även som spioner åt turkarna. Vidare anklagades romerna för ritualmord och för att röva bort ”kristna” barn. Romer och judar är två folkgrupper som under lång tid förtryckts av Europeisk rasism. Martin Luther var antisemit och antiziganist. Han varnade bland annat för romerna och deras ”skurkstreck” (”Büberei”) och förespråkade att judar och romer skulle förklaras fredlösa. Antiziganismen har resulterat i förföljelser. Under den nazistiska raspolitiken mördades flera hundratusentals romer. Efter andra världskriget har förföljelserna mot romer fortsatt. Speciellt i Östeuropa efter kommunismens sammanbrott har våldsdåden ökat. Under 1990-talets krig på Balkan tvingades romer i tiotusentals fly från sina hem. Även i Kosovo bedrevs klappjakt på romer, för att etniskt rena landet.⁶⁷

Den romska organisationen ERIO (European Roma Information Office), en organisation verksam vid EU-parlamentet i Bryssel, har gjort ett försök att ”mäta” antiziganismen. Organisationen har ställt samman resultat

⁶⁴ <http://www.rufs.org/romernashistoria/>

⁶⁵ Thomas Acton, Morgan Dalphinis, *Language Blacks and Gypsies*, s. 173

⁶⁶ <http://www.levandehistoria.se/node/3050>

⁶⁷ http://www.sverigemotrasism.nu/index.php?option=com_content&view=article&id=35%3Aantiziganism&catid=20%3Aexkluderande-processer&Itemid=29&lang=sv

av opinionsundersökningar om inställningen till etniska och religiösa minoriteter i alla europeiska stater, förutom Ryssland. Resultatet är tydligt i länderna: ingen folkgrupp i Europa är så avskydd som romerna. Enligt undersökningen kan till exempel två tredjedelar av alla européer inte tänka sig att bo granne med romer. Vidare anger ERIO i sin undersökning att antiziganismen är väldigt djupt rotad i den europeiska kulturen.⁶⁸

DO, har sedan 2002 arbetat särskilt med frågor som rör diskriminering av romer. DO kommer i sin rapport – Diskriminering av romer i Sverige, fram till att romer fortfarande utsätts för diskriminering och antiziganism.⁶⁹ DO anger i rapporten att antiziganismen, till skillnad från antisemitismen, aldrig har ifrågasatts, den fortlever.⁷⁰ Vidare framgår det av rapporten att många romer upplever Sverige som ett rasistiskt land som är fientligt inställt till romer.⁷¹ I rapporten understryks att kartläggning av diskriminering av romer förutsätter både ett strukturellt och ett individuellt perspektiv. Genom det strukturella perspektivet ges möjlighet att förstå antiziganism och dess roll. Det individuella perspektivet kan beskriva orättvis och kränkande behandling av personer grundad på etnisk tillhörighet. Det är viktigt att uppmärksamma samband mellan strukturell och individuell diskriminering för att kunna få fram åtgärder som motverkar diskriminering. DO har låtit studenter vid Socialhögskolan i Stockholm genomföra en enkätundersökning om romers upplevelser av diskriminering.⁷² I undersökningen framkom följande: 90% av de tillfrågade uppgav att Sverige till viss del eller i hög grad är ett rasistiskt land. 90% av de tillfrågade uppgav att Sverige till viss del eller i hög grad är fientligt inställt till romer. Slutligen uppger 80% av de tillfrågade romerna att de inte har något förtroende eller inte särskilt stort förtroende för socialtjänsten. För domstolarna är det över 60%.⁷³

2.5 Sammanfattning

I detta kapitel har läsaren fått en inblick i romernas historia, traditioner och kultur. Även romernas språk och antiziganismen har behandlats. Romerna har en lång historia bakom sig av förföljelse, diskriminering och fördomar. Romerna kom till Sverige år 1512. De är Europas största minoritet utan ett eget territorium. Den viktigaste faktorn i romsk kultur är renligheten. Att klassas som oren (marime) är ett av de strängaste straffen en rom kan få. Detta då en oren rom blir utesluten från det romska samhället. Romerna har ett eget språk, romanés även kallat romani chib. Språket bygger på låneord från hela världen. De flesta romer i världen förstår varandra. Antiziganism innebär rasism mot romer. DO kommer i sin rapport – Diskriminering av

⁶⁸ <http://erionet.org/site/Publications/Articles/Racism-and-changing-attitudes/>

⁶⁹ http://www.sverigemotrasism.nu/index.php?option=com_content&view=article&id=35%3Aantiziganism&catid=20%3Aexkluderande-processer&Itemid=29&lang=sv

⁷⁰ DO, *Diskriminering av romer i Sverige*

⁷¹ DO, *Diskriminering av romer i Sverige*, s. 19

⁷² Forsberg Anna, Lakatos, Agnes, *Romernas upplevelse av diskriminering i Sverige*

⁷³ Forsberg Anna, Lakatos, Agnes, *Romernas upplevelse av diskriminering i Sverige*

romer i Sverige, fram till att romer fortfarande utsätts för diskriminering och antiziganism.

3. Romer – en minoritet

Följande kapitel har som syfte att ge läsaren information om vad en minoritetsgrupp är, deras rättigheter nationellt och internationellt samt vad som händer i Sverige för att skydda romers minoritetsrättigheter.

3.1 Minoritetsrättigheter

Målet för minoritetspolitiken är att skydda de nationella minoriteterna, att stödja de historiska minoritetsspråken samt att stärka deras möjligheter till inflytande.⁷⁴

De mänskliga rättigheterna bygger på en idé om att alla människor har ett lika värde. Alla är födda med lika värdighet och rättigheter. Människovärdet är en universal rättighet, som gäller alla. Den grävsta formen av diskriminering är den som leder till att en hel grupp utplånas genom mord eller genom tvång att ge upp sin identitet. Det mest grundläggande skyddet i internationell rätt för minoriteter är om existens och rätten till liv. I FN:s folkmordskonvention⁷⁵ från 1948 förbjuds mord på personer som tillhör nationella, etniska, ras- eller religiösa grupper. Konventionen skyddar både mot fysiska och psykiska övergrepp. Med psykiska övergrepp kan tvångsassimilering av en minoritetsgrupp innefattas.

Europarådets ramkonvention för nationella minoriteters rättigheter innehåller bestämmelser som säger till staterna att förbjuda assimilering. Integration av personer som tillhör en minoritet är tillåten så länge effekten inte blir ofrivillig assimilering. Vidare åläggs staterna enligt FN:s deklaration om minoriteters rättigheter att skydda minoriteters nationella eller etniska, kulturella, religiösa och språkliga identitet. Den nationella politikens utformning ska göras med minoriteterna i åtanke. I FN:s deklarations inledande text framgår det att deklarationen syftar till att genomföra de mänskliga rättigheterna så som de kommer till uttryck i alla FN:s dokument.⁷⁶ Deklarationen ska garantera att dessa dokument genomförs än mer effektivt för nationella minoriteter.

Minoritetsrättigheterna förstärker möjligheten för personer som tillhör en minoritet att tillvarata sina mänskliga rättigheter. Det ska förbjudas eller försvåras för rasistiska organisationer att verka. I Europarådets ramkonvention finns även rättigheten att själv välja sin identitet.⁷⁷ Både FN:s deklaration samt Europarådets ramkonvention och språkstadgan

⁷⁴ Prop. 2008/09:158, s. 14

⁷⁵ På engelska: Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide

⁷⁶ På engelska: Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious or Linguistic Minorities, G.A. res. 47/135, annex, 47 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 210, U.N. Doc. A/47/49 (1993)

⁷⁷ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 90ff.

innehåller förbud mot diskriminering.⁷⁸ Det framgår av FN:s deklaration att alla personer som tillhör minoriteter har rätt att uttrycka sin kultur, utöva sin religion samt att använda sitt språk i det privata samt det offentliga utan att andra enskilda eller staten hindrar eller diskriminerar dem (artikel 2 i deklarationen om minoriteters rättigheter). Ramkonventionen innehåller ett diskrimineringsförbud som säger att alla ska behandlas lika inför lagen och att all diskriminering på grund av tillhörande till en minoritet är förbjuden (artikel 4 ramkonventionen). Vidare framgår det att alla stater ska vidta nödvändiga åtgärder inom alla områden för att främja fullständig jämlikhet mellan personer som tillhör en minoritet och de som tillhör majoriteten. Staterna ska även främja minoriteternas kultur, religion och språk.⁷⁹

3.2 Minoritetsrättigheternas status

Minoriteters rättigheter är de som finns i traktater som antagits inom ramen för en internationell mellanstatlig organisation eller en regional mellanstatlig organisation. Traktat är ett samlingsbegrepp för konventioner, stadgor samt deklarationer. Konventioner är rättsligt bindande och länder som ratificerat dem har skyldighet att följa konventionens bestämmelser. Stadgor kan vara rättsligt bindande. För att veta om den är rättsligt bindande behöver man ha information om organisationen som antagit den samt dess intentioner. I allmänhet är deklarationer endast politiskt bindande. Däremot anses FN:s allmänna förklaring för mänskliga rättigheter av många vara bindande för alla stater i världen, även om de ej ratificerat den. I bedömningen kommer även internationell sedvanerätt in dvs. regler som skapats av att stater handlar på ett visst sätt och därmed skapar handlingsmönster som anses rättsligt bindande.⁸⁰ Sverige är folkrättsligt bundna av minoritetsrättigheterna. Skyldigheten gäller i förhållande till andra stater som är medlemmar i exempelvis FN eller Europarådet. Förhållandet mellan en stats rättsregler och internationella regler delas in i två kategorier, dualistiskt förhållningssätt samt monistiskt förhållningssätt. Med den sistnämnda innebär att förhållandet mellan internationell rätt och inhemsk rätt helt eller delvis är densamma. Med dualism innebär att den statliga rättsordningen och den internationella ses som två olika system, skilda från varandra. Sverige har ett dualistiskt system som innebär att bland annat ratificerade konventioner inte automatiskt blir en del av svensk lag. Det finns två huvudsakliga metoder för att ge laga kraft till konventioner i svensk rätt: inkorporering samt transformering.⁸¹

⁷⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 87

⁷⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 94f.

⁸⁰ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 97

⁸¹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 104ff.

3.3 Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter⁸² godkändes av Europarådets ministerkommitté den 10 november 1994. Den 1 februari 1995 öppnades konventionen för undertecknande och trädde ikraft den 1 februari 1998. Sverige ratificerade konventionen den 9 februari 2000 och åtagandet trädde ikraft den 1 juni 2000. Syftet med konventionen är att skydda minoriteternas fortlevnad.⁸³ Ramkonventionen utgör en integrerad del av det internationella skyddet av mänskliga rättigheter, artikel 1. I ramkonventionens inledande text anges att konventionens principer ska förverkligas genom nationell lagstiftning samt lämplig politik. Vidare anges det att ett demokratiskt samhälle inte endast bör respektera den etniska, kulturella, språkliga och religiösa identiteten för varje person som tillhör en nationell minoritet utan även skapa lämpliga förutsättningar för att föra det möjligt att uttrycka och bevara denna identitet. Enligt artikel 4 är all diskriminering på grund av tillhörighet till en nationell minoritet förbjuden. De attesterande staterna åtar sig att vidta lämpliga åtgärder inom alla områden inom det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet och därmed främja en jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör majoritetsbefolkningen.⁸⁴ Enligt artikel 5 ska de nationella minoriteterna få möjligheter att bibehålla och utveckla sin kultur och identitet exempelvis sin religion, språk och traditioner. Den som tillhör en nationell minoritet har rätt enligt artikel 10 att skriftligen och muntligen använda sitt minoritetsspråk. Staterna ska vidta åtgärder inom utbildnings och forskningsområdet för att utöka kunskapen om nationella minoriteter hos majoritetsbefolkningen. Vidare ska minoriteternas tillträde till utbildning och läroböcker främjas, artikel 12,13. Den som tillhör en nationell minoritet har rätt att lära sitt minoritetsspråk, artikel 14. Ramkonventionen innehåller drygt 30 artiklar som omnämmer statens skyldigheter samt de nationella minoriteternas rättigheter.

Europarådet har genomfört två granskningar i Sverige av efterlevnaden av ramkonventionen. Granskningarna resulterade i en rad synpunkter, bland annat att Sverige vidtagit viktiga steg för att skydda de nationella minoriteterna men att ytterligare åtgärder krävs inom en rad områden för att förbättra efterlevnaden av konventionen.⁸⁵

3.4 OSSE

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE, är en organisation som började som ett regionalt arbete men som utvecklades till

⁸² På engelska: Framework Convention for the Protection of National Minorities, SÖ 2000:2

⁸³ Prop. 2008/09:158, s. 16f.

⁸⁴ Prop. 2008/09:158, s. 16f.

⁸⁵ Advisory Committee Opinion on Sweden ACFC/INF/OP/I[2003]006, 25 aug. 2002, och Second Opinion ACFC/OP/II[2007]006, 8 nov. 2007

en permanent organisation. Organisationen är mellanstatlig och har 56 medlemsstater.⁸⁶ Inom ramen för OSSE antogs år 1990 ett politiskt dokument, Köpenhamndokumentet⁸⁷. Dokumentet innehåller en omfattande lista på rättigheter för minoriteter. Texten bekräftar att minoritetsrättigheterna är en del av de internationella mänskliga rättigheterna.⁸⁸

3.5 Minoritetsrättigheterna i Sverige

Det var först i och med att Sverige ratificerade Europarådets ramkonvention som Sverige fick en minoritetspolitik. Dessförinnan fanns det i viss mån lagar, förordningar och beslut som direkt eller indirekt erkänt rättigheter och förmåner för minoriteter. Dock har det innan ratificeringen förekommit kränkningar av de inneboende rättigheter en person som tillhör en minoritet innehar. Sveriges invandrapolitik har innehållit flera åtgärder inom ramen för mänskliga rättigheter för minoriteter och minoritetsspecifika rättigheter. Ett exempel är att regeringsformen innehåller en bestämmelse om att invandrades kulturella och språkliga bakgrund ska erkännas och främjas. Det kan ske genom exempelvis modersmålsundervisning. Av flera förslag som lagts fram inom invandrapolitiken har fokus legat på ”invandrare och minoriteter”.⁸⁹ Det har av förarbetena dock framkommit att begreppet minoriteter åsyftar grupper av invandrare och inte de nationella minoriteterna.⁹⁰ Innan minoritetspolitiken infördes i Sverige ansågs inte de internationella bestämmelserna om minoriteters rättigheter gälla för några grupper i Sverige. I SOU 1984:58 framgår det att minoritetsbegreppet internationellt används på ett annat sätt än i Sverige, då det internationellt betecknar grupper som under lång tid varit bofasta inom en stat.

Sveriges minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar samt tornedalingar. Vilka grupper som skulle erkännas som nationella minoriteter beslutades av riksdagen i samband med att Sverige anslöt sig till Europarådets ramkonvention och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.⁹¹ Om en person tillhör en nationell minoritet baseras på etnisk förankring i gruppen samt självidentifikation. Det bygger på frivillighet. En gemensam faktor för de nationella minoriteterna är att de befolkat Sverige under en mycket lång tid. Vidare har de en uttalad samhörighet genom religion, språklig eller kulturell tillhörighet. Gruppen har en önskan att behålla sin identitet.⁹² Enligt 1994 års läroplan framgår att eleverna ska tillägna sig kunskap om de romska grupperna och andra

⁸⁶ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 88

⁸⁷ <http://www.osce.org/odihr/elections/14304>

⁸⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 88

⁸⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 100f.

⁹⁰ Prop. 1985/86:98

⁹¹ Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2§

⁹² Prop.2008/09:158, s. 14

nationella minoriteters kultur, språk, religion och historia.⁹³ Föreskrifterna har dock slaget igenom i mycket liten omfattning i skolundervisningen.⁹⁴

Sveriges nationella minoritetsspråk är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib samt samiska. Även samtliga varianter av respektive språk har status som nationellt minoritetsspråk. Huvudsyftet med minoritetsspråkskonventionen är att skydda Europas kulturella mångfald. De svenska minoritetsspråken har funnits i Sverige under en lång tid. Det har dock varit svårt att upprätthålla och utveckla språken då majoritetssamhället i perioder drivit en politik som syftat till att alla ska tala svenska. Exempelvis har barn inte fått använda sitt minoritetsspråk i skolan.⁹⁵ Ett av syftena med att ha en ramkonvention om skydd för nationella minoriteter är de stora omvälvningarna i Europas historia. Det behövs ett skydd för minoriteterna för att uppnå stabilitet, demokratisk säkerhet och fred.⁹⁶

När romerna erkändes som en av Sveriges fem nationella minoriteter har ett antal åtgärder vidtagits. På central nivå inrättades det Romska rådet som var verksamt under perioden 2002-2006. I rådet ingick företrädare från romska riksorganisationer och representanter från Regeringskansliet, DO, Integrationsverket, Forum för levande historia samt Sveriges Kommuner och Landsting. Syftet var bland annat att beröra frågor om hur den romska gruppen skulle synliggöras i majoritetssamhället samt om mänskliga rättigheter. Även föreningsbidrag till romska organisationer ökade.⁹⁷

De romska barnens situation har uppmärksammats redan i Ds 1997:49 då det rekommenderas att barnen prioriteras i arbetet med att förbättra romernas situation. Det är genom att satsa på barnen och sätta deras i behov i främsta rummet som vi kan motverka att nya generationer av romer kommer i utanförskap. Det finns ett gemensamt intresse att skapa ett möte mellan romer och samhällsaktörer när det gäller omsorg om barnen. Insatser måste anpassas till romers kulturella och sociala bakgrund. Det krävs en grundläggande kunskap om romsk kultur och tradition och förmåga att möta barnens föräldrar.⁹⁸

Regeringen har sedan år 2009 en strategi för minoritetspolitiken.⁹⁹ Strategin innehåller bland annat följande åtgärder:

1. Säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska språkstadgan, samt uppföljning av de åtgärder som redan vidtagits.
2. Motverka diskriminering och utsatthet av de nationella minoriteterna.
3. Stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande.

⁹³ Lpo94, Lpf94

⁹⁴ DO, *Diskriminering av nationella minoriteter inom utbildningsväsendet*, s. 27ff.

⁹⁵ Prop. 2008/09:158, s. 14f, 17

⁹⁶ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 101f.

⁹⁷ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 101f.

⁹⁸ Ds. 1997:49, *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*, s. 48

⁹⁹ Prop. 2008/09: 158

4. Främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.¹⁰⁰

3.6 Ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2010 trädde lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk i kraft. Den nya lagen ersatte lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Lagen tillkom på grund av att Sverige inte lyckats förverkliga sin minoritetspolitik på det sätt som avsågs. Regeringen har därför bland annat konstaterat att det är viktigt att minoriteternas kultur och språk stärks. Vidare ska kunskapen om de nationella minoriteterna förbättras. De strukturer som finns i samhället som ska säkerställa att de av riksdagen uppställda målen uppfylls måste förstärkas. Alla myndigheter ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att bevara och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna språket ska särskilt främjas. Än så länge har erkännandet inte medfört sådana förändringar att de nationella minoriteterna kan utnyttja sina rättigheter tillfullo. Utanför förvaltningsområdena saknar majoritetsbefolkningen och samhällets företrädare ofta kunskap om de nationella minoriteternas särställning och Sveriges minoritetsåtaganden. Europarådets granskning har visat att Sveriges lagstiftningsåtgärder inte varit tillräckliga. Behovet att utöka omfattningen av gällande lagstiftning kvarstår. De minoritetspolitiska målen har inte varit tillräckligt tydliga. Europarådet har riktat kritik mot bristande kontinuitet och koordinering inom minoritetspolitiken på central nivå såväl som på lokal nivå. På grund av det ovannämnda anser regeringen att de åtgärder som vidtogs i samband med ratificeringen behöver kompletteras och att ambitionsnivån måste höjas. De nationella minoriteternas särställning måste tydliggöras så att beslutsfattare och tjänstemän i samhället förstår Sveriges folkrättsliga åtaganden och att beslut som tas lever upp till dessa. Regeringen anser att det behövs en samlad strategi för minoritetspolitiken som anger en övergripande och långsiktig inriktning på politiken¹⁰¹

I den nya lagen anger regeringen i förarbetena att alla former av rasism aldrig kan accepteras i ett demokratiskt samhälle samt att diskriminering av de nationella minoriteterna behöver bekämpas och synliggöras. Att skydda de nationella minoriteternas rättigheter behöver vara en naturlig del av kommuners och myndigheters dagliga arbete.¹⁰²

¹⁰⁰ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 109f.

¹⁰¹ Prop. 2008/09:158, s. 29f.

¹⁰² Prop. 2008/09:158, s. 39f.

3.7 Romers rätt – en strategi för romer i Sverige

3.7.1 Inledning

Regeringen tillsatte i december år 2006 Delegationen för romska frågor, Ju 2006:10, dir. 2006:101, med syfte att vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Delegationen för romska frågor ska utreda romernas situation i Sverige. Det görs genom att inhämta, analysera och redovisa kunskap som finns på området samt lämna förslag på hur romers livsvillkor i samhället ska kunna förbättras. Delegationen ska även sprida information om romer i Sverige och uppmuntra till erfarenhetsutbyte mellan statliga myndigheter och kommuner. Särskilt ska delegationen uppmärksamma romska barns och ungdomars behov av stöd samt romska kvinnors och flickors situation. Delegationen ska även observera situationen för äldre romer samt romer med funktionshinder. Ett jämställdhets- och barnperspektiv ska vara genomgående i delegationens analyser. Delegationen har genomfört ett betydande kartläggningsarbete bland kommuner för att identifiera berörda tjänstemän och påbörja en dialog med lokala romska organisationer. Arbetet har försvårats av att den minoritetspolitiska medvetenheten är låg i många kommuner. Regeringen anser att en särskild arbetsgrupp vid Länsstyrelsen i Stockholms län bör tillsättas under en övergångsperiod – i avvaktan på Regeringskansliets beredning av delegationens förslag – för att fortsätta det utåtriktade metodarbetet och att stödja kommunalt arbete för att förbättra romernas situation.¹⁰³ Vidare föreslår delegationen att det ska ske en genomlysning av det förflutna, det vill säga en sanningskommission om de historiska övergreppen mot romer.¹⁰⁴

Delegationens arbete har tre huvuduppgifter.

1. Att utreda romers situation i Sverige.
2. Att främja och stödja kommunala projekt och verksamheter i landet som har till syfte att förbättra romers situation.
3. Att informera och sprida kunskap om romer och deras situation i Sverige till myndigheter, allmänheten och kommuner.¹⁰⁵

I FN:s deklARATION sägs att deklARATIONENS syftar till att genomföra de mänskliga rättigheterna så som de uttrycks i FN:s dokument. Vidare ska deklARATIONEN garantera än mer effektivt att FN:s dokument för nationella minoriteter genomförs. Minoritetsrättigheterna förstärker alltså möjligheten för personer som tillhör minoriteter att tillvarata sina mänskliga rättigheter.¹⁰⁶

¹⁰³ Prop. 2008/09:158, s. 40f.

¹⁰⁴ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 23

¹⁰⁵ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 18

¹⁰⁶ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 205

I Sverige lever romer under sämre förhållanden än genomsnittet på grund av att de är romer. I utredningar som gjorts av andra aktörer på det sociala och ekonomiska området samt det bild delegationen fått fram är entydiga: Romer nekas full tillgång till de sociala och ekonomiska rättigheterna. Romer har inte heller haft full tillgång till sina medborgerliga och politiska rättigheter. Romer har endast kunnat rösta i Sverige sedan några generationer tillbaka.¹⁰⁷ Enligt delegationen lever romer i Sverige lever i starkt utanförskap och majoriteten av romerna saknar komplett grundskoleutbildning. Delegationen upplever att romer har sämre bostadsstandard, diskrimineras på arbetsmarknaden och i det offentliga rummet. Delegationen menar att välfärdsgapet mellan romer och andra svenskar är så allvarligt att barn som föds i en romsk familj sannolikt kommer att sakna komplett grundskoleutbildning och kommer inte få fotfäste på arbetsmarknaden.¹⁰⁸ För att lyckas med målet att stänga välfärdsgapet anser delegationen att det behövs kraftfulla åtgärder för att driva och lyckas med ett förändringsarbete. Det medför att det behövs en tydlig politisk målsättning med ett sekretariat med resurser.¹⁰⁹

3.7.2 Delegationens mål

Delegationen för romska frågor började sitt arbete under 2007. Delegationen uppmärksammade tidigt den ömsesidiga misstron mellan majoritetssamhället och romerna. Majoritetssamhällets misstro har sin grund i en utbredd antiziganism. Delegationen har även arrangerat konferenser och seminarier för att samla kunskap om romernas situation. Vidare har delegationen haft ett stort antal möten med romer, romska organisationer och medier. Möten har även skett med icke romer som på olika sätt arbetar med romska frågor, exempelvis kommuner och landsting.¹¹⁰

Delegationen för romska frågor har en strategi som ska säkerställa romers mänskliga rättigheter i Sverige. De tre övergripande målen är:

1. Att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper.
2. Att maktunderläget för romer hävs.
3. Samt att romers tillit till majoritetssamhället repareras och därmed överbygga förtroendeklyftan.

För att uppnå det ovannämnda innehåller strategin förslag på åtgärder inom område som bedömts som strategiska för förändring av romers villkor i samhället.¹¹¹

Syftet är att säkerställa romers tillgång till sina mänskliga - samt minoritetsrättigheter. Strategin kräver uthållighet, det bedöms behövas insatser under en generation, dvs. 20 år.¹¹²

¹⁰⁷ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 19f.

¹⁰⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 207

¹⁰⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 208

¹¹⁰ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 49f.

¹¹¹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 206f.

¹¹² Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 207

Målen hänger nära samman med varandra och alla tre krävs för att garantera romers mänskliga rättigheter. Att stänga välfärdsgapet mellan romer och majoritetssamhället innebär att diskrimineringen och antiziganismen måste bekämpas. För att göra det krävs att de antiziganistiska strukturerna i samhället blir synliga. Det görs genom en sanningskommission om de historiska övergreppen mot romer. Det krävs även att romerna blir mer deltagande, både genom egna organisationer och genom representation i majoritetssamhällets beslutande organisationer.¹¹³

Att häva romers maktunderläge innebär välfärdssatsningar som exempelvis utbildning och bättre försörjningsmöjligheter. Det krävs även en reparerad tillit från romer gentemot majoritetssamhället.¹¹⁴ Delegationen anser att de romska barnens skolsituation måste förbättras. Delegationen föreslår därför bland annat att ett statsbidrag inrättas för att kommuner i samarbete med den romska minoriteten ska kunna genomföra olika insatser i förskola och grundskola. Det måste även finnas fler romska förebilder och modersmåls lärare i skolan.¹¹⁵

Ett exempel som berör romska barn är när sju romska familjer kom till Göteborg från Rumänien. De bosatte sig på Meros camping. Socialtjänsten hade gett familjerna avslag på deras ansökan om socialbidrag och bostad, med hänvisning till att de är EU-medborgare och måste klara sig själva. Rädda Barnen uppmärksammade situationen och ansåg att man måste göra ett undantag och börja följa barnkonventionen istället för att hänvisa till att socialtjänstlagen inte är tillämplig. Familjerna fick tillslut lägenheter och barnen började i skolan, de bodde dock på campingen i ett och ett halvt år. Rädda Barnen uppger att de romska barnens situation är en väldigt viktig fråga då den romska folkgruppen är Europas mest diskriminerade och de romska barnen är de mest utsatta ur diskrimineringssynpunkt.¹¹⁶

Att reparera romers tillit hör samman med att stänga välfärdsklyftan. Romer måste känna trygghet av majoritetssamhället och uppleva att deras intressen tas till vara. Viktiga delar av försoningsprocessen är att romer får stöd för sin identitet och kultur. Vidare är det av vikt att det etableras former för delaktighet och inflytande. Det kommer att ta tid att reparera relationen mellan romer och majoritetssamhället.¹¹⁷

¹¹³ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 206f.

¹¹⁴ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 206f.

¹¹⁵ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 25f.

¹¹⁶ <http://www.rb.se/press/nyheter/Pages/initiativ-fran-radda-barnen-hjalpte-romska-familjer-i-goteborg.aspx>

¹¹⁷ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 206f.

3.7.3 En sannings- och försoningskommission

Delegationen föreslår att en sannings- och försoningskommission måste upprättas för att kartlägga och dokumentera de övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder som begåtts mot den romska minoriteten från år 1900 fram till år 2000.¹¹⁸ Även en historisk analys av perioden 1500–1900 och dess betydelse för övergrepp mot romer i modern tid och framväxten av antiziganism ska göras.¹¹⁹ Syftet är att förtroendeklyftan mellan romer och majoritetssamhället ska kunna övervinnas. En sannings- och försoningskommission ska kartlägga romernas historia och lyfta fram det i offentlighetens ljus. Romerna ska få ett officiellt erkännande och en ursäkt i kombination med statliga åtgärder för att gottgöra den skada som romer lidit.¹²⁰ En sannings- och försoningskommission är en kommission som är officiellt sanktionerad av regeringen och riksdagen. Kommissionen undersöker övergrepp under en viss tidsperiod. På olika ställen i världen, exempelvis Sydafrika, Irland och Argentina, har en sannings- och försoningskommission initierats, främst för att hantera historiska övergrepp och därmed ge nationell läkning. Det har i exempelvis Marocko och Kanada vidtagits sannings- och försoningskommissioner av den sittande regeringen, en såkallad historisk sanningskommission. Syftet har varit att ta itu med begångna övergrepp i det förflutna mot egna minoriteter.¹²¹

Enligt delegationen utsätts romernas mänskliga rättigheter fortfarande för allvarliga kränkningar. För att öka kunskapen om romers nutida situation måste det finnas förståelse för deras historiska bakgrund. Delegationen sammanfattar romernas historiska arv från den svenska statsbygget på följande sätt: ”Diskriminering, misstro, missbruksproblem, hälsoproblem, dåliga eller inga bostäder, hög arbetslöshet, avsaknad av makt över sitt liv och politiskt inflytande, bristande utbildning, försvagad egen kulturell identitet samt svagt stöd för det egna språket.”¹²²

Ökad historisk kunskap skulle kunna öka förståelsen för romers livsvillkor och öka förtroendet mellan romer och majoritetssamhället.¹²³

3.7.4 Sekretariatet för romska frågor

Delegationen föreslår att regeringen inrättar Sekretariatet för romska frågor med syfte att stänga välfärdsgapet mellan romer majoritetssamhället. Sekretariatet ska årligen rapportera till regeringen om resultatuppfyllelsen. Under det centrala sekretariatet ska fyra regionala sekretariat inrättas. Uppdraget ska vara slutfört inom 20 år. Sekretariatet ska stärka den romska minoritetens inflytande och delaktighet och bidra till informations spridning

¹¹⁸ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 23

¹¹⁹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 534

¹²⁰ http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/dynamaster/file_archive/100420/e306c8dec41ad6d1affa593e68016249/sanningskommission.pdf, s. 2

¹²¹ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 516f.

¹²² Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 511

¹²³ Romers rätt - en strategi för romer i Sverige, s. 512

om den romska minoriteten och om majoritetssamhälle. Vidare ska sekretariatet medverka i processerna rörande bland annat utbildning, arbetsmarknad och bostad. Sekretariatet har vetorätt. Sekretariatet ska bestå av representanter från den romska minoriteten samt representanter från statliga myndigheter.¹²⁴

Delegationen har genomfört olika enkäter, besök, dialoger och samtal med olika kommunala anställda. Det som framkommit är att kunskapsnivån om minoritetspolitiken är låg. Det saknas kunskap om kommunens skyldigheter. Det finns även dålig kunskap om att romer är en minoritet och inte invandrare.¹²⁵

3.8 Sammanfattning

Ovanstående kapitel har berört minoritetsstatus och de rättigheter som en nationell minoritet åtnjuter. Kapitlet har redogjort för såväl nationella lagar och beredningar som internationella konventioner och åtaganden. Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige genom ratificeringen av Europarådets ramkonvention erkände romerna som en av fem nationella minoriteter i Sverige. I och med det har romer i Sverige har ett särskilt skydd och Sverige har ett folkrättsligt åtagande att ge detta skydd. I Sverige har vi sedan 2010 lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Vidare tillsattes det av regeringen en delegation Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, år 2006. Delegationens syfte var att vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Delegationen ligger för närvarande för beredning hos regeringen. I delegationen beskrivs en rad förslag för förbättringar som måste till stånd för romerna i Sverige. Vidare anges det att kunskapen om romers status som nationell minoritet är mycket dålig hos majoritetssamhället. Vidare framgår det av internationella konventioner och deklARATIONER att minoritetsrättigheterna är en del av de mänskliga rättigheterna. Det är vidare tillåtet och till och med påbudet att vidta särskilda åtgärder för att garantera minoriteterna sina rättigheter.

¹²⁴ Romers rätt- en strategi för romer i Sverige, SOU 2010:55, s. 225ff.

¹²⁵ Romers rätt- en strategi för romer i Sverige, SOU 2010:55, s. 222

4. Barnets utsatthet

Syftet med följande kapitel är att ge läsaren en förståelse för vad utsatta barn egentligen betyder. I kapitlet beskrivs världshälsoorganisationens, WHO, definition av utsatta barn samt vilka olika slags utsatthet det finns.

4.1 Definition ”utsatta barn”

WHO har föreslagit följande lydelse och definition av utsatthet hos barn:

” All forms of physical and/or emotional ill-treatment, sexual abuse, neglect or negligent treatment or commercial or other exploitation resulting in actual or potential harm to the child’s health, survival, development or dignity in the context of a relationship of responsibility, trust, or power.”¹²⁶

I begreppet utsatta barn finns enligt WHO fem undergrupper av utsatthet:

1. fysiska övergrepp
2. sexuella övergrepp
3. försummelse eller vanvård
4. emotionell kränkning
5. exploatering¹²⁷

4.1.1 Fysiska övergrepp mot barn

Enligt WHO är fysiska övergrepp/misshandel sådant som resulterar i faktisk eller potentiell fysisk skada. Det kan ha ägt rum vid flera tillfällen eller enbart vara fråga om en enstaka händelse. Enligt World Report on Violence and Health år 2002 framkom att minst 57 000 barn i världen under 15 år dött som en följd av fysiska övergrepp. I åldern 0-4 år var dödsantalet dubbelt så högt som i åldern 5-14 år. De vanligast förekomna dödsorsakerna var huvudskador samt kvävning och skador i buken. Det är inte möjligt att göra en uppskattning på hur många barn i världen som skadas som en följd av misshandel.¹²⁸

I Sverige har enligt Socialstyrelsens rapport från år 2004, 3 030 barn i åldern 0-17 år omkommit under åren 1997-2001. Av de 3 030 barnen avled 36 barn till följd av övergrepp av annan person. Hälften av barnen var i tonåren och hälften var yngre än 12 år. 250 barn vårdades under år 2002 på sjukhus till följd av skador orsakade av annan person.¹²⁹

¹²⁶ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 59

¹²⁷ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 60

¹²⁸ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 60

¹²⁹ Socialstyrelsen, *Statistik över avsiktligt våld mot barn*, s. 14

Under 1900-talet har det i Sverige införts ett antal lagar mot barnmisshandel. Redan i 1924-års barnavårdslag fanns anmälningsskyldighet för myndigheter när det gällde barn som misstänktes fara illa. År 1928 förbjöds fysisk bestraffning av gymnasieelever. År 1962 förbjöds skolaga och år 1979 förbjöds kroppslig bestraffning i hemmet.¹³⁰ Sveriges förbud mot aga har väckt internationellt intresse och enligt utvärderingar har lagen visat sig vara framgångsrik. Det har även visat sig att lagändringar har effekt på antalet anmälningar av barnmisshandel. Under 1990-talet ökade antalet polisanmälningar av barnmisshandel från 1 738 fall år 1990 till 4 817 fall år 1998.¹³¹

År 1990 var Sverige ett av de första länderna som ratificerade FN:s barnkonvention. År 1998 skärptes lagen om anmälningsskyldighet vilket innebar att personal inom privat verksamhet för barn och ungdomar har skyldighet att anmäla om de misstänker att barnet misshandlas eller utnyttjas sexuellt.¹³²

4.1.2 Sexuella övergrepp

WHO menar att sexuella övergrepp mot barn är när ett barn dras in i sexuell aktivitet som han eller hon inte fullt förstår, inte kan ge informerat samtycke till eller för vilken barnen inte är utvecklingsmässigt moget och inte kan gå med på eller som bryter mot samhällets lagar eller sociala tabun. Det är sexuella övergrepp mellan en vuxen och ett barn eller ett annat barn som genom sin ålder och mognad är i en tillits- makt- eller ansvarsposition, då aktiviteten har till följd att förövaren får njutning och tillfredsställelse. Även utnyttjande av barn i prostitution samt exploatering i pornografiska sammanhang inräknas i sexuella övergrepp.¹³³

De sexuella övergreppen kan indelas i tre olika grupper: övergrepp utan fysisk kontakt exempelvis exponering för pornografiskt material, övergrepp med fysisk aktivitet samt sexuell exploatering av barn och unga i kommersiella sammanhang.¹³⁴

Under år 2009 anmäldes totalt cirka 15 700 sexualbrott. Av dem avsåg 10 412 sexualbrott mot barn.¹³⁵

¹³⁰ Lundberg Ingvar, *Utsatta flickor och pojkar*, s. 15

¹³¹ Nilsson Christian, Horgby Kerstin & Borres P. Magnus, *Barnmisshandel ökar stadigt I Sverige – stämmer det med verkligheten?* s. 2298

¹³² 14 kap. 1 § SoL

¹³³ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 63ff.

¹³⁴ Lundberg Ingvar, *Utsatta flickor och pojkar*, s. 16f.

¹³⁵ Brottsförebyggande rådet, *Anmälda brott – slutgiltig statistik för år 2009*, http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Sammanfattning%20anm%20E4lda%20brott%20E5r%202009&url=/dynamaster/file_archive/100331/e8fbc6b298b0b3d91bdaa30cbaad3aad/Slutlig%20anm%20E4lda%20brott%202009.pdf, s. 7

4.1.3 Försummelse och vanvård

Enligt WHO innefattar försummelse och vanvård vårdgivarens bristfälliga uppmärksamhet eller underlåtenhet att främja barnets utveckling inom alla områden, exempelvis hälsa och utbildning. Även oförmåga att övervaka och skydda barnet från skada innefattas. Vanvård är ofta en väldigt utdragen process. Det kan innebära försummelse under flera år. Det förekommer ingen forskning i Sverige som är direkt inriktad på vanvård och försummelse och det är på grund av det svårt att veta hur många barn som är drabbade av försummelse och vanvård i Sverige.¹³⁶

4.1.4 Emotionell kränkning

Emotionell kränkning innefattar enligt WHO misslyckande om att skapa en utvecklingsmässig och stödjande miljö så att barnet kan utvecklas stabilt. Det innefattar även handlingar riktade mot barnet som skadar eller har hög sannolikhet att skada barnets hälsa eller fysiska, psykiska, moraliska eller sociala utveckling. Exempel på handlingar kan vara ogrundad beskyllning, skrämsel samt diskriminering. I fall där barnet blivit utsatt för fysisk misshandel eller sexuella övergrepp är sannolikheten mycket hög att barnet även blivit utsatt för emotionell kränkning. Även barn som försummas och vanvårdas torde bli emotionellt kränkta. Ett barn som far illa gör ofta det på många plan samtidigt.¹³⁷

4.2 Sammanfattning

WHO har tagit fram en definition för utsatta barn. Den lyder: ”Misshandel eller skadlig behandling av barn utgörs av alla former av fysisk och/eller känslomässig misshandel, sexuella övergrepp, försummelse eller försumlig behandling, kommersiellt eller annat utnyttjande, som leder till faktisk eller potentiell skada på barnets hälsa, överlevnad, utveckling eller värdighet inom ramen för en relation av ansvarighet, förtroende eller makt.” Jag har valt WHO:s definition då jag anser att den är heltäckande. Det finns fem undergrupper av utsatthet: fysiska övergrepp, sexuella övergrepp, försummelse eller vanvård, emotionell kränkning samt exploatering.

¹³⁶ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 65ff.

¹³⁷ WHO, *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, s. 64ff.

5. Barnets rättigheter - nationellt och internationellt

I detta kapitel får läsaren kunskap om barnets rättigheter, både nationellt och internationellt. Kapitlet inleds med en kort genomgång av socialtjänstlagen (SoL). Därefter beskrivs kortfattat lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Lagen beskrivs först generellt. Därefter beskrivs miljöfallen samt beteendefallen. Kapitlet går vidare med att kort beskriva barnkonventionen och barnperspektivet. Sist i kapitlet behandlas principen om barnets bästa. Syftet med kapitlet är att ge läsaren en förståelse för vad som krävs för att ett LVU-ärende ska uppstå. Uppsatsen behandlar romska barn i LVU-ärenden och det är viktigt att läsaren har en översiktlig kunskap om vad LVU innebär.

5.1 Socialtjänstlagen

SoL är från år 2001. Lagen ålägger enligt kap. 2 § 2 kommunerna ett yttersta ansvar för kommunens invånares sociala situation. Syftet med SoL är att få en enhetlig reglering av samhällets sociala insatser för utsatta grupper. Lagen ger kommunerna ett stort utrymme att utforma insatserna utifrån de lokala behoven och lagen innehåller grundläggande värderingar och principer för verksamheter. SoL är en ramlag och i lagens första paragraf, portalparagrafen uttryck de grundläggande principerna.¹³⁸ Där anges socialtjänstens övergripande mål och grundläggande värderingar, vilka är vägledande i alla verksamheter och bistånd till enskilda. För kommunerna är det obligatoriskt att ha en socialtjänst och kommunerna ansvarar för socialtjänsten inom sitt område.¹³⁹ Ramlagen ska ge dem som tillämpar den möjlighet att välja en tolkning som passar det individuella fallet.¹⁴⁰

5.2 Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

LVU reglerar sådana situationer där frivilliga insatser av olika skäl inte är möjligt eller inte bedöms som tillräckliga. LVU är ett komplement till socialtjänstlagen. Syftet med LVU är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av skydd, vård och behandling. Lagen trädde ikraft den 1 juli år 1990.¹⁴¹ Enligt 1 § LVU ska socialtjänstens insatser för barn och unga utföras i samförstånd med den unga och dennes vårdnadshavare utifrån SoL. Barn har dock rätt att få stöd och hjälp även om socialtjänsten inte kan komma överens med

¹³⁸ Prop. 2000/01:80, s. 82

¹³⁹ Erman Margareta, *Socialtjänstlagen: en vägledning*, s. 7f.

¹⁴⁰ Erman Margareta, *Socialtjänstlagen: en vägledning*, s. 9f.

¹⁴¹ SOSFS 1997:15 (S),

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/1997-15/Documents/1997_15.pdf, s. 9

vårdnadshavaren om en lösning som tillgodoser barnets behov. Syftet är att vårda och skydda barn och unga, i enlighet med artikel 9, artikel 19 och artikel 20 i barnkonventionen.

Socialnämnden har befogenhet och skyldighet att vidta åtgärder för att skydda barnet, om förutsättningarna i 1 och 2 §§ LVU är uppfyllda. Användandet av LVU förutsätter inte att frivilliga insatser först har prövats. Socialnämnden ska i enlighet med 4 § LVU ansöka om beslut om beredande av vård hos rätten.¹⁴² För att få tvångsbefogenheter av domstolen för vård med stöd av LVU ska förutsättningarna som lagen uppställer vara uppfyllda. Förutsättning ett för ett tvångsingripande är att det förekommer ett missförhållande. Missförhållandet ska medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Det ska med andra ord föreligga ett vårdbehov. Definitionen av begreppet vårdbehov framgår av LVU 2 -3 §§. Förutsättning nummer två för ett beslut om tvångsvård ska bli aktuellt är att det inte finns något samtycke från minst en vårdnadshavare till behövlig vård. Om den unge fyllt 15 år ska det saknas samtycke från den unge själv.¹⁴³ Ett samtycke ska som regel respekteras. Men det finns fall då det trots att samtycke föreligger är aktuellt med LVU. Det är när den behövliga vården inte kan antas garanteras genom samtycket.¹⁴⁴ Exempel är RÅ83 2:87 I, där en flicka blivit sexuellt utnyttjad av sin pappa. Pappan hade gett sitt samtycke till vård. Regeringsrätten ansåg dock att det i flickans behövda vård ingick att hon skyddades från pappan. Regeringsrätten ansåg att behövlig vård för flickan inte kunde beredas utan ett förordnande om vård med stöd av LVU.

Ett av målen med LVU är att med hjälp av olika stödinsatser arbeta så att barnet kan återvända till sitt eget hem. Vården är med andra ord att anse som en tidsbegränsad insats. Dock finns det fall där en återförening inom överskådlig tid inte är realistisk. Då är det möjligt att göra en vårdnadsöverflyttning med stöd av föräldrabalken.¹⁴⁵

Beslut om barnet som är omedelbart omhändertaget ska ha umgänge och hur detta umgänge ska se ut med vårdnadshavaren eller förälder som har umgängesrätt enligt föräldrabalken ska omprövas var tredje månad, 14§ 2 st LVU. Bedömningen om vad som är bäst för barnet är inte alltid det barnet uttrycker då barnet ofta är mycket påverkat av situationen. Barnet kan exempelvis på grund av sin rädsla för vårdnadshavaren vilja träffa denne för att försäkra att de inte sagt någonting. Det förekommer till och med att svårt utsatta barn i smyg tagit kontakt med vårdnadshavaren. Inom fyra veckor från ett omhändertagande måste socialnämnden ansöka om fortsatt LVU-vård hos Förvaltningsrätten.¹⁴⁶

¹⁴² Berg Margareta, Skogsberg Anna, *Bara Jag: ett skydds nät för barn som far illa*, s. 78ff.

¹⁴³ Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 39

¹⁴⁴ SOSFS 1997:15 (S),

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/1997-15/Documents/1997_15.pdf, s. 16

¹⁴⁵ SOSFS 1997:15 (S),

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/1997-15/Documents/1997_15.pdf, s. 11

¹⁴⁶ Berg Margareta, Skogsberg Anna, *Bara Jag: ett skydds nät för barn som far illa*, s. 78ff.

Socialtjänsten ska inneha ett barnperspektiv i utredningarna. Vidare måste socialsekreteraren se barnets underläge och utsatthet.¹⁴⁷

5.2.1 Miljöfallen

I LVU 2 § behandlas de så kallade miljöfallen. Miljöfall åsyftar de barn som löper risk att utvecklas ogynnsamt på grund av sin hemmiljö. Enligt bestämmelsen ska vård ”beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörlig utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”. Enligt LVU 1 § 2 st gäller bestämmelsen för barn som är under 18 år.¹⁴⁸ Begreppet ”otillbörligt utnyttjande” betyder i första hand att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt, men även pornografiskt utnyttjande faller under betydelsen. Barnet kan också utnyttjas otillbörligt genom att det tvingas att utföra ett alltför ansträngande kroppsarbete. Även att föräldrarna lägger ett för stort ansvar på barnet att ta hand om syskon eller en förälder att det medför en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling omfattas.¹⁴⁹ Brister i omsorgen innebär att barnet utsätts för något slags vanvård, exempelvis att barnet allvarligt missköts i fråga om kläder, mat eller hygien eller att föräldrarna genom att inte se till att barnet får lämplig vård utsätter det för en påtaglig risk att skadas. Även de fall där barnets behov av känslomässiga trygghet eftersätts på grund av föräldrars missbruk eller psykiska störning faller in under begreppet brister i omsorgen. Även de fall där personer tagit över föräldrarnas ansvar för barnet och som inte kan ge barnet en trygg uppväxtmiljö omfattas.¹⁵⁰ Uttrycket ”annat förhållande i hemmet” innebär bl.a. missförhållanden som inte beror på vårdnadshavaren i första hand utan på tex. en sambo. Det kan även vara är där en förälder inte knyter an till sitt barn eller lever i en sjuklig symbios med barnet. Sådana allvarliga relationsstörningar mellan föräldrar och barn eller mellan annan fostrare och barn kan innebära en mycket allvarlig risk för den unges hälsa eller risk för den sociala utvecklingen.¹⁵¹ Med uttrycket ”i hemmet” avses både föräldrahemmet och annat hem där barnet vistas stadigvarande.¹⁵² Begreppet avser alla situationer då barnet är under direkt eller indirekt inflytande under vårdnadshavaren eller annan fostrares inflytande.¹⁵³

Uttrycket påtaglig risk för skada innebär att det inte ska vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk.¹⁵⁴ Förarbetena säger att det inte får vara fråga om ett subjektivt antagande om att barnet löper risk att skadas och inte

¹⁴⁷ Berg Margareta, Skogsberg Anna, *Bara Jag: ett skydds nät för barn som far illa*, s. 98

¹⁴⁸ Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 39f.

¹⁴⁹ Prop. 1989/90:28 s. 107

¹⁵⁰ Prop. 1989/90:28, s. 108

¹⁵¹ SOSFS 1997:15 (S),

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/199715/Documents/1997_15.pdf, s. 30

¹⁵² Prop. 1989/90:28 s. 107ff.

¹⁵³ SOSFS 1997:15 (S),

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/1997-15/Documents/1997_15.pdf, s. 24

¹⁵⁴ Berg Margareta, Skogsberg Anna, *Bara Jag: ett skydds nät för barn som far illa*, s. 78ff.

heller ovidkommande omständigheter, som exempelvis allmänna samhällsvärderingar får ligga till grund för ett tvångsomhändertagande. Att ett av dessa rekvisit föreligger räcker inte utan det måste även föreligga en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas.¹⁵⁵

5.2.2 Beteendefallen

LVU 3§ är de såkallade beteendefallen. Det är fall då den unge på grund av sitt eget beteende löper en risk att skada sin hälsa eller utveckling. Enligt bestämmelsen ska vård ”beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom sitt missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller någon annan socialt nedbrytande beteende”. Främst äldre barn berörs av bestämmelsen.¹⁵⁶ I dessa fall är det en avvägning mellan den unges rätt till självbestämmande och den rätt till vård och behandling som bestämmelserna avser att tillförsäkra denne i en situation då den unge inte själv förmår att bryta en kriminell eller annars destruktiv utveckling. Även att det föreligger fara för sådana skadeverkningar är tillräcklig grund för beslut om vård enligt LVU.¹⁵⁷

Med beroendeframkallande medel avses alkohol, narkotika, därmed jämförbara tekniska preparat, så som exempelvis thinner, och missbruk av mediciner. Vid bestämmandet om det föreligger ett missbruk ska det i varje enskilt fall beaktas den unges ålder, missbruksmedel, missbrukets omfattning och andra omständigheter som kan vara relevanta.¹⁵⁸ Begreppet brottslig verksamhet åsyftar en omfattande brottslig bana som kan sägas skada den ungas hälsa eller utveckling. Härtill hör inte enstaka förseelser som inte är av allvarlig art. Först när det är fråga om en brottslighet som ger uttryck för en sådan bristande anpassning till samhällslivet att det kan sägas föreligga ett vård –och behandlingsbehov som det kan bli aktuellt med LVU. Även här krävs det att det föreligger en risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.¹⁵⁹

5.3 Barnkonventionen

Sverige är anslutet till Barnkonventionen, en internationell överenskommelse som antogs av FN:s generalförsamling 1989. Barnkonventionen trädde i kraft i Sverige den 2 september 1990. Konventionens idé är att barnet har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, rätt till skydd mot övergrepp, utnyttjande och diskriminering

¹⁵⁵ Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 40

¹⁵⁶ Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 40

¹⁵⁷ Prop. 1979/80:1 del A, s. 582

¹⁵⁸ Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 40f.

¹⁵⁹ Prop. 1979/80:1 del A, s. 583, se även Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*, s. 41

samt rätt att säga sin mening och få den beaktad. Det handlar om medbestämmande och inflytande för barnet.¹⁶⁰ I konventionens 1 artikel finns definitionen av barn: ” I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet”.

Barnkonventionen stadgar att alla barn och ungdomar under 18 år har samma rättigheter. Rättigheterna innefattar en trygg uppväxt, rätten till två föräldrar, rätten till att ha egna åsikter och bli lyssnad till och respekterad. Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet. Barnkonventionen tolkas dock olika i olika länder med hänsyn till hur den sociala, kulturella och ekonomiska nivån landet i fråga har. I svensk lag har det år 1998 införts en bestämmelse i socialtjänstlagens 3 kap. 5§ som stadgar: ”När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad”. Det medför att socialtjänsten är skyldig att följa barnkonventionens bestämmelser och att i varje beslut iakttas att barnets bästa är i fokus.¹⁶¹

5.4 Barnperspektivet

I SOU 2005:43 sid. 26 framkommer det att det är av avgörande betydelse att bedömningar för att fastställa barnets bästa görs ur ett barnperspektiv. Barnmisshandelskommittén säger att det finns tre olika typer av barnperspektiv: det vuxna barnperspektivet, samhällets barnperspektiv samt barnets eget perspektiv. Vuxna kan aldrig helt se verkligheten ur ett barnperspektiv utan enbart ur ett vuxen - barnperspektiv, som bygger på egna barndomsminnen och erfarenheter. Samhällets barnperspektiv består av samlade kunskaper, värderingar, kultur och barns rättigheter och behov.¹⁶² Att bedömningar ska göras ur ett barnperspektiv innebär att den vuxne försöker sätta sig in i barnets situation och ser det hela genom barnets ögon. Det mest grundläggande är att det finns en förståelse för barnets perspektiv. Att ha ett barnperspektiv när beslut ska fattas innebär att man noggrant analyserar vilka följder beslutet kommer att få för barnet.¹⁶³

Barnombudsmannen menar att barnkonventionen speglar vår tids barnperspektiv. Den inrymmer både ett globalt barnperspektiv samt ett nationellt barnperspektiv, som synliggörs genom lagstiftningen i landet.¹⁶⁴

5.5 Barnets bästa

I artikel 3 i barnkonventionen stadgas det att vid alla åtgärder som rör barn ska barnets bästa komma i främsta rummet. I föräldrabalken framgår det att ”barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla avgöranden av frågor

¹⁶⁰ <http://www.unicef.se/barnkonventionen>

¹⁶¹ Fridh Birthe, Norman Gunilla, *Att utreda när barn far illa*, s. 4ff.

¹⁶² SOU 2001:72, s. 93f.

¹⁶³ SOU 1997:116, s. 137f.

¹⁶⁴ Englundh Elizabeth, *Barnets bästa i främsta rummet – en pedagogisk utmaning?* s. 6ff.

som rör vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa ska beaktas”.¹⁶⁵ Till grund för principen om barnets bästa ligger tanken att barn har ett lika stort människovärde som vuxna människor samt att barn är sårbara och därmed har ett extra stort skyddsbehov.¹⁶⁶ Vad som är barnets bästa ska utvärderas i varje enskilt fall vilket medför att barnet måste sättas i fokus. Prövningen om vad som är barnets bästa i det enskilda fallet ska göras med hänsyn till barnets livssituation samt med hänsyn till utredarens kunskap och erfarenhet.¹⁶⁷ Det har dock i praxis utarbetats några principer som generellt anses vara till barnets bästa i familjerättsliga processer. Det är till exempel att det är av vikt att ge barnet kontinuitet och så långt som möjligt oförändrade levnadsförhållanden. Barnets behov av stabilitet och kontinuitet är även benämnt som status-quo principen. Det anses även vara till barnets bästa att inte splittra syskonskaror. För att komma fram till barnets bästa ska även en prognos göras för framtiden.¹⁶⁸ Myndigheter och domstolar ska kunna visa att beslut inte fattats rutinmässigt utan att beslutet grundats med hänsyn till det enskilda barnets bästa.¹⁶⁹ Flexibilitet är viktigt då hänsyn ska kunna tas till omständigheter i varje enskilt fall samt att begreppet barnets bästa ska kunna förändras i takt med samhället.¹⁷⁰

5.6 Sammanfattning

Barns rättigheter regleras på många olika ställen. I Sverige har vi SoL, som är en ramlag. Lagen ska genom vissa uppställda principer ge kommunerna en vägledning i sitt arbete. I vissa fall räcker de frivilliga insatserna inte till. Som komplement till SoL finns då LVU. Syftet med LVU är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av skydd, vård och behandling. Enligt 1 § LVU ska socialtjänstens insatser för barn och unga utföras i samförstånd med den unga och dennes vårdnadshavare utifrån SoL. Barn har dock rätt att få stöd och hjälp även om socialtjänsten inte kan komma överens med vårdnadshavaren om en lösning som tillgodoser barnets behov. Syftet är att vårda och skydda barn och unga, i enlighet med artikel 9, artikel 19 och artikel 20 i barnkonventionen. Sverige är anslutet till Barnkonventionen, en internationell överenskommelse som antogs av FN:s generalförsamling 1989. Konventionens idé är att barnet har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, rätt till skydd mot övergrepp, utnyttjande och diskriminering samt rätt att säga sin mening och få den beaktad. I beslut som rör barn ska

¹⁶⁵ FB 6 kapitlet 2 a §

¹⁶⁶ Prop. 1997/98:182 s. 13ff.

¹⁶⁷ Barnets bästa, *barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge*,

http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/barnets_basta2005.pdf, s. 7

¹⁶⁸ Dahlstrand Lotta, *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, s. 40

¹⁶⁹ Prop. 2005/06:99 s.40

¹⁷⁰ Dahlstrand Lotta, *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, s. 44

barnets bästa komma i främsta rummet. Vad som är barnets bästa ska utvärderas i varje enskilt fall vilket medför att barnet måste sättas i fokus.

6. Socialstyrelsens rapport - omhändertaganden av romska barn

I detta kapitel berörs Socialstyrelsens rapport om omhändertaganden av romska barn. Jag bedömer att rapporten fortfarande är aktuell även om den vidtogs för snart fem år sedan. Syftet är att ge läsaren en inblick i Socialstyrelsens slutsatser för att sedan kunna ha det med sig under den empiriska undersökningen och slutsatserna där. Socialstyrelsen vidtog även omfattande intervjuer med socialtjänster i en empirisk undersökning. Jag tycker att det är av vikt för uppsatsens frågeställningar att kortfattat belysa dem för att se om de av mig intervjuade socialsekreterarna resonerar på annorlunda sätt, jämfört med för fem år sedan.

6.1 Sammanfattning av Socialstyrelsens rapport

Regeringens råd för romska frågor uppmärksammade Socialstyrelsen på att ledamöter från de romska organisationerna fört fram en oro för att allt fler romska barn omhändertas för vård enligt LVU. Det uttrycktes även en oro för att barnen inte placerades i romska miljöer. På grund av det genomförde Socialstyrelsen en kvantitativ och kvalitativ studie med syfte att belysa socialtjänstens arbete med romska barn och familjer ur flera aspekter. Utredningen har bestått av en enkätundersökning, granskning av information samt intervjuer. Under utredningen har en romsk referensgrupp lämnat synpunkter på upplägget, genomförandet samt resultaten. Socialstyrelsen har även samrått med Barnombudsmannen samt DO.¹⁷¹

Vid kartläggningen visade det sig att 32 romska barn år 2004 och 39 romska barn 2005 blev omhändertagna för vård enligt LVU. Socialstyrelsen har granskat 36 barns utredningar från 15 familjer. Det framkommer att Socialtjänsterna för flertalet barn haft många och ofta omfattande insatser innan barnen omhändertagits för vård enligt LVU. Vidare anser Socialstyrelsen att socialtjänsterna haft goda grunder för att ansöka om vård enligt LVU. Det framgår att socialtjänstens personal är något avvaktande med att ingripa till romska barns skydd. I ungefär hälften av de granskade ärendena placerades barnen med en långsiktig placering i familjehem. Av dem var tre placerade i sitt nätverk. Socialstyrelsen anser att nätverksarbetet kunde bedrivits mer systematiskt i de granskade utredningarna. Vidare menar Socialstyrelsen att ett mer nätverksorienterat arbetssätt med romska familjer kan medföra förbättringar i utredningsarbetet och i insatserna. Det är även av stor vikt att socialtjänsterna ser de romska organisationerna som en resurs och utvecklar ett samarbete med dem. Socialstyrelsen anser att

¹⁷¹ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 3, 7

socialtjänsten brister i att tillgodose barnets rätt till att behålla och utveckla sin kulturella identitet och sitt språk. Socialsekreterarna har i de granskade ärendena inte pratat med barnen om identitet och ursprung. Detta trots att barnets självbild och kunskap om den egna personligheten och sin bakgrund är viktigt för barns identitetsuppbyggnad. Socialstyrelsen anser att det finns brister hos socialtjänsten vad gäller kunskap om innebörden i minoritetsstatus och vad det innebär för arbetet med romska familjer. Kommunerna bör ta ett övergripande ansvar för att höja kunskapen om minoriteter hos personalen. Den romska referensgruppen anser att det var betydligt fler romska barn som bereddes vård enligt LVU under åren 2004-2005 än vad kartläggningen kom fram till. De anser vidare att de ingripanden som sker till stor del fattas på felaktiga grunder.¹⁷²

Referensgruppen anser att romer inte har den påverkansmöjlighet som redovisas av socialsekreterarna. Referensgruppen menar på att romska familjer inte erbjuds stöd eller övrig hjälp från socialtjänsten. Det viktigaste är enligt referensgruppen att socialtjänsten får ökad kunskap om romer och att de romska organisationerna nyttjas som en resurs i socialtjänstens arbete med romska familjer. Det är viktigt att romers kompetens tas till vara i större omfattning, såväl på strukturell som på individuell nivå. Exempel kan vara regionala rådgivare eller resurspersoner för socialtjänsten och skolan.¹⁷³

Av de 36 granskade ärendena inleddes vården för 30 barn med ett omedelbart omhändertagande enligt LVU. Dock var familjerna kända för socialtjänsten sedan tidigare. Hälften av familjerna hade i stort sätt haft insatser sedan barnets födelse. Det var 28 barn som placerades utanför familjen efter att vård enligt LVU fastställts. Av dem var 22 barn placerade i familjehem med en långsiktig planering. Av de 22 barnen placerades 3 stycken placerade i sitt nätverk. För 12 av 22 barn framgick det att socialnämnden hade inventerat nätverket aktivt för att söka en nätverksplacering. Orsaker till att inte fler barn placerades inom nätverket var att ingen i nätverket ville ta emot barnet, att socialnämnden inte kunde godkänna någon i nätverket på grund av egna problem eller att familjen saknade nätverk i Sverige. Av de totalt 28 barn som placerades i någon form hade 18 barn endast kontakt med nätverket på nivå 1, d.v.s. kontakt med kärnfamiljen. 4 barn hade kontakt på nivå 2, en person utanför kärnfamiljen tex. Mormor. 3 av barnen hade kontakt motsvarande nivå 3, ett utvidgat nätverk. Slutligen hade 3 barn ingen kontakt med familjen eller nätverket under placeringen.¹⁷⁴

¹⁷² Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 7f.

¹⁷³ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 8

¹⁷⁴ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 25f.

6.2 Socialstyrelsens intervjuer med socialtjänstens personal

Socialstyrelsen har intervjuat socialtjänstens personal i åtta kommuner och stadsdelar: Farsta och Rinkeby i Stockholm, Lärjedalen, Lundby och Bergsjön i Göteborg, Södra innerstaden i Malmö, Linköping samt Hässleholm. Samtliga kommuner och stadsdelar anger vid intervjuerna att skolproblem och frånvaro är en av de vanligaste anmälningssorsakerna om romska barn till socialtjänsten. Den näst vanligaste anmälningssorsaken är bristande omsorg i hemmet. Övriga anmälningssorsaker är att barnet eller den unga begått brott på en varierande skala från snatteri till grova våldsbrott, att föräldrarna lider av missbruk, att flickor gifts bort innan de är myndiga, hälsoproblem hos barn eller föräldrar samt relationsproblem i familjen eller släkten. I fyra kommuner och stadsdelar har romska familjer själv ansökt om hjälp hos barn- och familjeenheten för att tex. få en kontaktfamilj eller kontaktperson. Det är dock vanligast att familjen under en pågående utredning ansöker om bistånd. De intervjuade socialtjänsterna anger att de inte har andra insatser för romer än för andra familjer. Insatsen är behovsprövad och ges efter individuella bedömningar.¹⁷⁵

Endast en kommun eller stadsdel kände till att romer är en nationell minoritet och låtit den kunskapen påverka det sociala arbetet med romska familjer. De har utanför familjen aktivt sökt kulturbärare som kan verka för att det placerade barnet får behålla sin kultur och sitt språk. Den aktuella socialtjänsten anger att det är svårt att hitta kontaktfamiljer med romskt ursprung. Vidare anger socialtjänsten att det varit svårt att få med skolan i förhållningssättet att de romska barnen ska få stöd i att behålla sitt språk och kultur. De övriga intervjuade socialtjänsterna har antingen bristande kunskap om romernas minoritetsstatus eller så har de inte funderat över vad det skulle innebära i det sociala arbetet. Romer ses som en av många olika etniska grupper de arbetar med och alla behandlas lika utifrån sina behov. Socialtjänsterna påpekar att de arbetar utifrån individen och dennes behov oavsett ursprung.¹⁷⁶

Ett annat problem som socialtjänsterna belyser är att de inte alltid vet om familjen de jobbar med är romer. Familjens efternamn och var familjen bor kan hjälpa socialtjänsterna. Socialstyrelsen menar på att det genomgående verkar vara så att socialtjänsterna inte pratar med barnen om deras identitet eller den romska kulturen.¹⁷⁷

Flera av de intervjuade kommunerna och stadsdelarna anger att de romer som är aktuella inom socialtjänsten inte har stora nätverk. De kan t.ex. vara utstötta ur den romska samhörigheten eller har kommit som flyktingar till Sverige utan nätverk. Hälften av kommunerna och stadsdelarna uppger att de använder nätverksmöten som en metod och därmed involverar nätverket i

¹⁷⁵ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 26f.

¹⁷⁶ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 28

¹⁷⁷ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 29

utredningen. Några av socialtjänsterna anger att de är så belastade att nätverksarbete inte mäktas med. En förklaring till det är att familjerna har mer akuta behov och måste stärkas innan nätverket kan kopplas in. När det är aktuellt med en familjehemsplacering anges det av samtliga socialtjänster att nätverket först inventeras innan en extern familj kontaktas. Socialtjänsterna har svårt att rekrytera romska familjehem. Ingen av de intervjuade kommunerna eller stadsdelarna hade något romskt barn placerat i en romsk familj utanför familjens nätverk. Dock fanns det nätverks- och släktingplaceringar. När socialtjänsterna utreder om ett nätverks- eller släktinghem är lämpligt används samma tillvägagångssätt som vid rekrytering av andra familjehem. Dock baseras bedömningarna på delvis andra grunder. Det är exempelvis möjligt att vara släktinghem även om man begått kriminella handlingar. Det är upp till socialtjänsterna att bedöma om den känslomässiga bindningen är så stark att det väger upp bristerna. När det är aktuellt med ett släktinghem krävs det stora resurser av socialtjänsterna i form av exempelvis handledning och avlastning. De flesta kommunerna och stadsdelarna anser att det är värt det medan vissa anser att det trots stora insatser inte blir tillräckligt bra för barnen.¹⁷⁸

I samtliga kommuner och stadsdelar uppges det att behovet är stort av mer kunskap om romer och deras kultur.¹⁷⁹ Den romska referensgruppen anser att det är sällsynt att romer är utan nätverk. Vidare anges det att det inte är bra om barnet vid ett omhändertagande enligt LVU placeras utanför det romska nätverket. Det bästa enligt referensgruppen är att barnet placeras i ett släktinghem eller romskt familjehem.¹⁸⁰ Socialstyrelsen anger att den romska traditionen är starkt familje- och släktbunden och att socialtjänsternas nätverksarbete kunde bedrivits mer systematiskt. Genom att involvera nätverket tidigt är det möjligt att ha en kommunikation och dialog som främjar barnet.¹⁸¹

6.3 Sammanfattning

Socialstyrelsen granskade 36 barns utredningar från 15 familjer. Det framkom att socialtjänsterna för flertalet barn haft många och ofta omfattande insatser innan barnen omhändertagits för vård enligt LVU. Vidare ansåg Socialstyrelsen att socialtjänsterna haft goda grunder för att ansöka om vård enligt LVU. Det framgick att socialtjänstens personal är något avvaktande med att ingripa till romska barns skydd. I ungefär hälften av de granskade ärendena placerades barnen med en långsiktig placering i familjehem. Av dem var tre placerade i sitt nätverk. Socialstyrelsen anser att nätverksarbetet kunde bedrivits mer systematiskt i de granskade utredningarna. Vidare menar Socialstyrelsen att ett mer nätverksorienterat arbetssätt med romska familjer kan medföra förbättringar i utredningsarbetet och i insatserna. Det är även av stor vikt att socialtjänsterna ser de romska

¹⁷⁸ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 29f.

¹⁷⁹ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 32

¹⁸⁰ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 37

¹⁸¹ Socialstyrelsen, *Omhändertaganden av romska barn*, s. 43f.

organisationerna som en resurs och utvecklar ett samarbete med dem. Socialstyrelsen anser att socialtjänsten brister i att tillgodose barnets rätt till att behålla och utveckla sin kulturella identitet och sitt språk.

7. Intervjuer

För att få djup i uppsatsen har jag valt att genomföra ett antal intervjuer. Jag har intervjuat två rådmän, tre socialsekreterare samt två politiker. Av integritetsskäl kommer rådmännen och socialsekreterarna att vara anonyma. De två politiker jag valt att intervjua är Maria Leissner, Sveriges demokratiambassadör och ordförande i delegationen Romers rätt - en strategi för romer i Sverige. Vidare har jag intervjuat Emma Sterky på Integrations- och jämställdhetsdepartementet som arbetar med beredningen av delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige.

Jag träffade rådmän 1 samt socialsekreterare 3 personligen medan jag telefonintervjuade de övriga. Innan intervjuerna hade jag kortfattat redogjort för mitt uppsatsämne. Dock när jag träffade den första rådmannen på Förvaltningsrätten i Malmö visade det sig att rådmannen saknade kunskap om minoritetsstatus, lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och den delegation om Romers rätt som nu ligger för beredning hos regeringen. Vi började därför med att läsa igenom lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Därefter upplyste jag om mitt arbete och gav information om minoritetsstatus och vad det innebär samt vilka rättsliga lagar, konventioner mm som finns, såväl nationellt som internationellt.

Jag hade förberett med frågor och jag utgick från samma frågor till samtliga intervjuade. Efter respektive intervju läste den intervjuade igenom mina anteckningar och fick godkänna att materialet användes i uppsatsen. Nedan följer utdrag ur intervjuerna. Jag har valt ut de frågor och svar som direkt rör uppsatsens frågeställningar och som därmed även kommer att utgöra grund i uppsatsens analysdel.

7.1 Fråga 1, rådmän

Hur behandlas romska barn, dvs. barn med minoritetsstatus i LVU-ärenden?

Rådmän 1: - Rätten prövar om det ska bli vård eller inte. Sen är det upp till socialtjänsten att utforma placeringen. Rätten tar inte hänsyn till minoritetsstatus i LVU-ärenden. Alla barn ska behandlas lika. Det viktigaste är att barnets bästa är i fokus.

Rådmän 2: – Ja, det som är viktigt att tänka på när det gäller romer är att deras släktband är starkare än andras. Det kan vara en gynnsam effekt för att garantera barnets sociala möjligheter. Vidare är det viktigt att barnets kultur accepteras. I alla LVU-ärenden är det barnets bästa som är det viktigaste. Om barnets bästa står i konflikt med barnets minoritetsstatus så går barnets bästa före. Men barnets bästa i det enskilda fallet kan vara att beakta barnets etniska samhörighet och därmed prioritera att barnet placeras inom släkten eller hos någon med samma etnicitet. Dock görs det utifrån barnets bästa

principen och inte på grund av att barnet har minoritetsstatus. Så egentligen har det faktum att barnet tillhör en minoritet en liten betydelse i ett LVU-ärende.

7.2 Fråga 2, socialsekreterare

Hur behandlar ni romska barn, dvs. barn med minoritetsstatus som ni misstänker far illa?

Socialsekreterare 1: – Att barnet är romskt medför inte att det behandlas på ett annat sätt än andra barn. Ett romskt barn har samma rättigheter som andra barn. Alla barn behandlas lika med barnets bästa i fokus. Det första vi tittar på är om barnet går att placera i det biologiska nätverket. Indirekt medför det att vi tar hänsyn till barnets kultur genom att barnet placeras inom sitt nätverk. Vi utgår från barnkonventionen. Vi tittar inte speciellt mycket på nationella minoriteter. Vi upplever att barnets kultur oftast är en basal omständighet vid ett omhändertagande. Det finns brister som är betydligt mer primära, tex. anknytning. Det innebär att vi måste prioritera och då kommer barnets kultur ofta sekundärt.

Socialsekreterare 2: – Vi använder oss av samma utredningsverktyg på samtliga barn. Vi gör ingen åtskillnad på barnen utifrån etnicitet. Alla ärenden är unika och vi utgår från behovet i varje enskilt ärende. Barnets bästa är det primära. Just folkgruppen romer är en väldigt komplicerad grupp. De har sitt eget rättssystem och vill sköta allt inom släkten och familjen. Det är svårt att arbeta med dem.

Socialsekreterare 3: – Vi behandlar alla barn lika. Vi stöter dagligen på barn med olika etniciteter och bakgrunder. Det är inte något vi kan lägga någon vikt vid. Vi ska utreda vad barnets bästa är utifrån våra utredningsmodeller. För oss är alla barn lika värda och därmed ska de behandlas lika oavsett om det är ett svenskt, romskt eller arabiskt barn. Vi tar ingen speciell hänsyn till att barnet tillhör en minoritet.

7.3 Fråga 3, socialsekreterare

Vad gör ni för att garantera ett romskt barn sin rätt till sin kultur, identitet och språk då barnet blir omhändertaget enligt LVU?

Socialsekreterare 1: – Ja, det är svårt. Om det inte går att placera barnet inom sitt nätverk blir det oftast placerat i en svensk familj. Vi vill att barnet ska få vetskap om sin identitet tex. genom umgänge med sina biologiska föräldrar, att det finns litteratur att läsa samt bilder på barnets familj. Det är svårt att möta de kulturella behoven när barnet placeras i ett svenskt hem. Men om barnet försummas, vanvårdas eller i övrigt far illa måste barnet skyddas, på bekostnad av kulturen.

Socialsekreterare 2: – Vi försöker alltid först placera barnet inom sitt nätverk. Går det inte placeras barnet i ett svenskt familjehem då det är brist på romska familjehem. Genom att barnet kanske kan ha umgänge med sin familj och släkt kan kulturen bevaras.

Socialsekreterare 3: – Vi gör samma som för andra barn. Om barnet inte går att nätverksplacera så placeras det oftast i ett svenskt familjehem. Vi försöker då få till stånd umgänge med barnets biologiska familj. Ett annat exempel är att familjehemmet har litteratur på barnets språk osv.

7.4 Fråga 4, socialsekreterare

Tycker du att du har tillräckligt med kunskap om romer, deras historia, kultur, traditioner mm?

Socialsekreterare 1: – Jag tycker att jag har tillräcklig kunskap. Dock har vi ofta brist på tid och resurser.

Socialsekreterare 2: – Jag hade velat ha mer kunskap. Man blir aldrig fullärd. Vi skulle överlag behöva mer kunskap, tid och mer resurser.

Socialsekreterare 3: – Svår fråga, vi har att göra med så många olika barn och olika etniciteter. Det går inte att sätta sig in i allas kulturer och traditioner. Vi har en överskådlig förståelse men inte mer. Vi har ofta ganska lite tid för varje ärende på grund av att vi har lite resurser. Det medför att man, trots att man hade velat, inte kan fördjupa sig i varje ärende.

7.5 Fråga 5, politiker

Anser du att rättsväsendet, i detta fall domstolar och socialtjänster, i sina bedömningar vid omhändertaganden enligt LVU tar hänsyn till att barnet är romskt och därmed innehar minoritetsstatus?

Maria Leissner: – Jag skulle generellt besvara den frågan med nej, de tar ingen hänsyn till det. Det visar även rapporten som Socialstyrelsen vidtog för fem år sedan om omhändertaganden av romska barn. Den vill jag påstå fortfarande är aktuell. Jag anser att det saknas kunskap om minoritetslagstiftningen och vad den innebär. Det har vi även belyst i delegationen som nu ligger hos beredning hos regeringen. Problemet är att rättsväsendet buntar ihop minoriteter och invandrare. Sen motiveras beslut med att alla ska behandlas lika. Det är en grav missuppfattning. När någon tillhör en minoritet finns det acceptans att använda särskilda åtgärder som ska erbjudas minoriteten för att de ska få samma utgångsläge som majoritetssamhället. I undersökningar gjorda i delegationen visas att kommuner och dylikt inte visste om att det är okej att vidta särskilda åtgärder för minoritetsgrupper.

Jag anser att de som generellt borde kunna minoritetslagstiftningen inte kan den. Det behöver åtgärdas. Vi har i delegationen tagit upp en rad förslag på åtgärder t.ex. en nationell struktur som byggs upp på regional nivå för nationella minoriteter. Jag tycker att det är ett väldigt intressant ämne som du valt att skiva din uppsats om, vi måste belysa problematiken inom detta ämne. Det är ett stort problem att våra beslutsfattare saknar kunskap om minoritetslagstiftningen. Jag är orolig att regeringen inte inser hur många åtgärder som faktiskt behöver vidtas, inom många olika områden, för att garantera Sveriges romer sina rättigheter.

Emma Sterky: – Jag anser att det finns bristande kunskap om de nationella minoriteternas status i Sverige. Det har bland annat visat sig i rapporter som vidtagits, tex. från Socialstyrelsen, Skolverket och DO. Det jag hoppas med delegationen som ligger för beredning hos regeringen nu är att öka kunskapen om romers status i Sverige. Vidare att beslutsfattare ska utbildas i frågan om nationella minoriteter.

7.6 Sammanfattning

Intervjuerna med rådmännen och socialsekreterarna påvisar en återkommande tråd, nämligen att alla barn ska behandlas lika, oavsett etnicitet. Den grundläggande principen som tillämpas i LVU-ärenden är barnets bästa principen. Att barnet tillhör en minoritet är sekundärt och för några av de intervjuande har det ingen betydelse alls. Intervjuerna med politikerna påvisar att de anser att det finns en stor kunskapsbrist hos beslutsfattarna rörande de nationella minoriteterna. Bristen på kunskap är ett stort problem. Genom delegationen om romers rätt – en strategi för romer i Sverige föreslås en rad åtgärder för att förbättra romernas situation i Sverige och därmed öka kunskapen hos majoritetssamhället om innebörden av nationella minoriteter och minoritetslagstiftningen.

8. Analys

Nedan följer uppsatsens analysdel. Analysdelen har till syfte att behandla uppsatsens övriga kapitel, belysa problematiken inom ämnet samt att komma med slutsatser. Analysdelen kommer även att ha ett de lege ferenda perspektiv där förslag på lösningar kommer att ges.

8.1 Romernas historia i Sverige

I kapitel 2¹⁸² behandlades romernas historia, kultur, tradition och språk. Det är viktigt att förstå folkgruppens bakgrund för att kunna förstå dagens minoritetslagstiftning och vad det innebär att tillhöra en nationell minoritet.

Jag anser att romerna har en historia som är kantad av förföljelse och fördomar, både nationellt och internationellt. Det är först de senaste årtiondena som romerna börjat behandlas som "en del av Sveriges befolkning". Jag har under uppsatsens gång insett att kunskapen om romernas historia är liten hos majoritetssamhället och det är många som inte känner till att vi i Sverige tvångssteriliserade romer, förföljde och drev ut dem ur riket och förbjöd dem att gå i skolan och ha fasta bostäder. Jag anser att det är av stor vikt att majoritetssamhället får ökad kunskap om folkgruppen romer. Romernas historia och bakgrund har en avgörande betydelse för att majoritetssamhället ska förstå landets nutida romer. Jag anser att kunskapen om romerna ska innefatta vetenskap om deras historia samt kunskap om deras traditioner och kultur. Genom att öka kunskapen hos majoritetssamhället kan antiziganismen och diskrimineringen lättare bekämpas och klyftan mellan romer och majoritetssamhället minskas.

Ett försök att nå ut med kunskapen till majoritetssamhället kan ses i 1994 års läroplan. Där framgår det att elever ska tillägna sig kunskap om romerna och andra nationella minoriteters kultur, språk, religion och historia. Dock har det visat sig att föreskrifterna endast slagit genom i mycket liten omfattning i skolundervisningen. Jag anser att skolorna är ett bra forum för att sprida kunskap om Sveriges nationella minoriteter. Jag menar att skolan måste börja ta sitt ansvar och följa läroplanen. Skolan ska informera om Sveriges nationella minoriteter och vad det innebär att tillhöra en minoritet. Vidare borde vardera av de fem nationella minoriteternas historia, kultur och traditioner behandlas djupare i skolans historieundervisning. Uppenbarligen har det inte räckt för skolorna att det framgår ur läroplanen att de ska undervisa om Sveriges minoriteter. En lösning kan vara att det kommer nya direktiv som påpekar och klargör skolans uppgift och ålägganden i frågan om undervisningen av Sveriges minoriteter.

¹⁸² Se s. 16ff.

8.2 Vad innebär det att tillhöra en nationell minoritet?

Sverige ratificerade år 2000 Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. I och med det blev romer en av Sveriges fem nationella minoriteter. Sverige ska vidta lämpliga åtgärder inom alla områden inom det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet och därmed främja jämlikhet mellan de nationella minoriteterna och majoritetsbefolkningen. De nationella minoriteterna har vidare rätt att bibehålla och utveckla sin kultur och identitet.¹⁸³

Att tillhöra en nationell minoritet innebär att du innehar en särställning och att det ska vidtas extra och särskilda åtgärder för att garantera personen som tillhör en nationell minoritet sina rättigheter. Jag har blivit varse att det i Sverige funnits stora brister inom minoritetspolitiken och minoritetslagstiftningen. Personer som tillhör nationella minoriteter vet inte själva vad de har rätt att kräva samt vilken särställning de har. Inte heller beslutsfattare har kunskap om minoritetslagstiftningen och de saknar vetskap om vilka särskilda åtgärder de ska erbjuda en person som tillhör en nationell minoritet. Det medför att minoritetslagstiftningen blir urholkad då rättssubjekten lagstiftningen berör inte har vetskap om den. Min åsikt är att även detta bottnar i en kunskapsbrist hos rättssubjekten och beslutsfattarna. Jag anser att det måste ske en förbättring inom minoritetspolitiken och den måste börja tillämpas mer öppet och aggressivt för att nå resultat. Det är upp till våra beslutsfattare att informera de berörda enskilda individerna som tillhör en minoritet om deras rättigheter och deras särställning. Jag anser att vår regering och riksdag har misslyckats med att infria minoritetspolitiken och minoritetslagstiftningen då de inte lyckats få ner kunskapen på individnivå och därmed vardagsnivå.

8.2.1 Romers rätt - en strategi för romer i Sverige

För att utreda romers situation i Sverige tillsatte regeringen i december år 2006 delegationen för romska frågor, Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, med syfte att vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige.¹⁸⁴

Personligen tycker jag att det är mycket bra att riksdagen och regeringen fått upp ögonen för folkgruppen romer och deras situation i Sverige. Delegationen visar på att det är många åtgärder som behöver vidtas för att säkerställa romernas ställning som nationell minoritet i Sverige. Delegationen kommer med många förslag på lösningar i olika frågor, exempelvis inom utbildning och bostadsmarknad. Vid intervjun med Maria Leissner, som var ordföranden i delegationen, uttrycker hon dock en viss

¹⁸³ Se s. 26ff.

¹⁸⁴ Se s. 32ff.

oro för att regeringen inte inser hur många åtgärder som faktiskt behöver vidtas. Även att det är åtgärder inom en rad olika områden oroar henne. Jag förstår Maria Leissners oro för att delegationen ska rinna ut i sanden och inte medföra de förändringar som Sveriges romer så desperat behöver.

Sverige har sedan ratificeringen av Europarådets ramkonvention fått upprepad kritik för sin minoritetspolitik och minoritetslagstiftning. Vi måste inse att det finns många problem inom området och börja åtgärda dem. Delegationens förslag om att inrätta ett Sekretariat för romska frågor anser jag är ett bra steg i rätt riktning. Då får vi en instans som övervakar och ser till att Sverige lever upp till sina åtaganden och ser till att romerna kan utnyttja sin särställning som nationell minoritet. Även inrättandet av en sanningskommission är jag positiv till. På det sättet måste Sverige erkänna de förtryck som skett mot romerna i svensk historia. Sverige får då skämmas och ge romerna en officiell ursäkt. Det kan medverka till att Sveriges majoritetsbefolkning får en ökad kunskap om romernas historia men även deras särställning som minoritet. Jag tror även att en sanningskommission skulle medföra att massmedia får upp ögonen för romernas historia i Sverige vilket även kan öka kunskapen hos majoritetsbefolkningen.

8.3 Vad är det övergripande syftet med lagstiftningen om minoriteter?

Det övergripande syftet med att ha en minoritetslagstiftning är att skydda de nationella minoriteterna. De nationella minoriteterna har gemensamt att de alla varit med om stora omvälvningarna i Europas historia. Det behövs ett skydd för minoriteterna för att uppnå stabilitet, demokratisk säkerhet och fred.¹⁸⁵ Vidare är syftet att de nationella minoriteterna, genom att särskilda åtgärder vidtas, får samma utgångsläge som majoritetssamhället.

Min åsikt är att det är behövligt med ett starkare skydd för de nationella minoriteterna för att deras historia, kultur och språk ska bevaras. Tyvärr efterlevs inte syftet med minoritetslagstiftningen. Det har i rapporter från DO, Socialstyrelsen och inte minst i delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, fastslagits att romer fortlöpande utsätts för diskriminering av majoritetssamhället. Det är få beslutsfattare som har kunskap om minoritetsstatus och kan därmed inte föra kunskap om ämnet vidare till berörda individer. För att lösa problemet anser jag att kunskapen måste höjas på alla nivåer, men till att börja med ska kunskapen öka hos våra beslutsfattare och tjänstemän. Kommuner, landsting och domstolar ska veta och kunna informera om Sveriges nationella minoriteter och deras rättigheter. Då kommer kunskapen automatiskt även att öka på individnivå.

¹⁸⁵ Se s. 26f.

8.4 Romska barn i LVU-ärenden

Som tidigare nämnts i uppsatsens analysdel innehar de nationella minoriteterna en särställning som innebär att det ska vidtas särskilda åtgärder för att skydda deras intressen. Under intervjun med Maria Leissner framkom det att delegationens undersökningar visat på att rättsväsendet buntar ihop minoriteter med invandrare. Därefter motiveras beslut med att alla ska behandlas lika. Lagstiftningen om minoriteter ger rättsväsendet rätt att använda sig av särskilda åtgärder i ärenden som rör individer som tillhör en nationell minoritet. Syftet är att minoriteten ska få samma utgångsläge som majoritetssamhället. I undersökningar som delegationen vidtagit framkom att bland annat kommuner inte visste om att det är okej att vidta särskilda åtgärder för minoritetsgrupper.

DO har i sin rapport redovisat skrämmande siffror på hur romerna upplever Sverige och rättsväsendet. Det är ett akut problem att Sverige har en minoritetsgrupp som saknar förtroende för rättsväsendet. Det är ett problem som måste övervinnas, förtroendeklyftan måste minska. Som ett led i det anser jag att socialtjänsten och domstolar ska ha en öppen dialog med romerna. Romerna saknar kunskap om Sveriges rättssystem och behöver upplysas för att förstå sina rättigheter och därmed få ett ökat förtroende för rättsväsendet. Det hade även varit bra om romerna informerat socialtjänsten och domstolarna om sin kultur och identitet, vilket bland annat hade underlättat socialsekreterarnas arbete i LVU-ärenden med romska barn.

De nationella minoriteterna har rätt att bibehålla och utveckla sin kultur och identitet. Jag anser att rättsväsendet i LVU-ärenden med romska barn ska vidta extra åtgärder för att garantera barnet sin kultur och identitet. Romska barn ska inte behandlas som andra barn utan de romska barnen innehar en särställning. Ett exempel på vad rättsväsendet kan göra för de romska barnen är att lägga mer resurser på att skapa romska familjehem. Om det romska barnet placeras i ett svenskt familjehem blir det svårt att garantera barnet sin kultur och identitet. De socialsekreterare jag intervjuat berättar att de i första steget alltid försöker placera barnet inom det egna nätverket. Det tycker jag är väldigt bra. Men om det inte finns möjlighet att placera det romska barnet inom nätverket, vad händer då? Det innebär, i de allra flesta fall, att barnet placeras i en svensk familj. Detta då det råder brist på romska familjehem. Vid frågan på vad socialtjänsten gör för att bibehålla det romska barnets kultur och identitet när det placeras i en svensk familj anger socialsekreterarna att det är svårt. De intervjuade socialsekreterarna anger att de lämnar romsk litteratur och bilder som symboliserar romska högtider till familjehemmet. Enligt mig är det inte tillräckligt och kan knappast vara tillräckligt stimulerande för ett barn att bibehålla sin identitet och kultur.

Jag anser att det är av hög dignitet att romerna blir varse sin särställning i samhället och att de får förtroende för rättsväsendet. Om romerna får kunskap om sina rättigheter kommer kanske fler vara intresserade av att vara familjehem. Det ovensagda tillsammans med ett ökat förtroende för rättsväsendet kommer att medföra att fler romska familjer vill samarbeta

med socialtjänsten och ha intresse av att vara familjehem. På så sätt kan romernas kultur och identitet lättare bevaras än om barnet placeras i ett svenskt familjehem. I de fall det inte är möjligt att hitta ett romskt familjehem är det viktigt att barnet får en kontaktfamilj med romskt ursprung som stimulerar och informerar barnet om sin kultur och identitet. Vidare bör socialsekreterare ha mer kunskap om romernas kultur och identitet för att kunna ge de romska barnen i LVU-ärenden den bästa vården. Socialsekreterarna måste bli varse att romska barn inte är som andra ”invandrabarn”.

Ett ytterligare problem som jag uppmärksammat under intervjuerna är att samtliga socialsekreterare anför att de har så pass lite tid för varje enskilt ärende att kultur och identitet inte är det som prioriteras högst, det är sekundärt. I praktiken innebär det att det romska barnet går miste om sina minoritetsrättigheter på grund av att socialtjänsten har för få resurser. Det är under all kritik och en förändring måste till.

Socialstyrelsen vidtog en rapport om omhändertaganden av romska barn år 2006.¹⁸⁶ Av 36 granskade barns utredningar hade tre placerats i sitt eget nätverk. Socialstyrelsen påpekade att ett mer nätverksorienterat arbetssätt var önskvärt. Socialsekreterarna hade brustit i att prata med barnen om identitet och ursprung samt att det finns brister hos socialtjänsten vad gäller kunskap om minoritetsstatus och vad det innebär för arbetet med romska familjer. Socialstyrelsen intervjuade socialtjänstens personal i åtta kommuner. Endast en kommun kände till att romer var en nationell minoritet. Vid min intervju med Maria Leissner nämner hon Socialstyrelsens rapport. Hon menar på att även om rapporten är fem år gammal är den fortfarande aktuell och visar hur det faktiskt ser ut i Sverige. Det jag tycker är skrämmande är att det har gått fem år sedan rapporten vidtogs och att det ännu inte verkar ha skett någon avsevärd förbättring på området.

8.5 Särskilda åtgärder för romska barn i LVU-ärenden

Uppsatsen innehåller en empirisk del som består av olika intervjuer.¹⁸⁷ Två rådmän med Malmö som arbetsplats intervjuades. Rådman 1 kände inte till minoritetslagstiftningen och vi började intervjun med att jag informerade rådmannen om vad det innebär att tillhöra en minoritet. På frågan om hur romska barn behandlas i LVU-ärenden svarar rådmannen att de inte gör någon åtskillnad på barn utifrån etnicitet. Det är barnets bästa som är i fokus. Rådman 2 svarade på samma fråga att det är barnets bästa som är det viktigaste. Att barnet tillhör en minoritet har en liten betydelse i LVU-ärenden.

¹⁸⁶ Se s. 47ff.

¹⁸⁷ Se s. 52ff.

Tre socialsekreterare som är verksamma i Malmö och Burlöv intervjuades. På frågan hur de behandlar romska barn som misstänks fara illa är det genomgående svaret att det faktum att barnet har romsk tillhörighet medför inte att barnet behandlas på något annat sätt än övriga barn. Oftast är barnets kultur en basal omständighet som inte prioriteras. Socialsekreterare 3 säger uttryckligen att de inte tar någon hänsyn till att barnet tillhör en nationell minoritet.

Min uppfattning är att rättsväsendet inte går tillväga på något speciellt sätt när de handhar LVU-ärenden med romska barn. Istället påpekar samtliga intervjuade att etnicitet och bakgrund inte tas hänsyn till utan att alla barn behandlas lika med barnets bästa i fokus. Visst, ibland sammanfaller barnets bästa med minoritetslagstiftningen och barnets kultur, språk och identitet blir beaktat. Men som socialsekreterarna själva säger är kultur en basal omständighet som ofta kommer sekundärt.

Efter att ha genomfört samtliga intervjuer står det klart att romers minoritetsstatus inte beaktas i LVU-ärenden. Inte heller vidtas några speciella eller extra åtgärder för att bevara det romska barnets kultur och identitet om barnet placeras i ett svenskt familjehem. Jag tror att mycket bottnar i att socialtjänsten saknar resurser. De har ingen möjlighet att fördjupa sig i varje enskilt ärende. På grund av delegationen om Romers rätt – en strategi för romer i Sverige ser jag en viss ljusning för Sveriges romer. Om regeringen antar och genomför delegationens förslag kommer det ske en förbättring för romerna. Dock är det inte säkert att regeringen antar alla de förslag som delegationen ställt upp. Frågan är då vilken genomslagskraft delegationen kommer att få för Sveriges romer. Jag tycker att det viktigaste är att vi får en kunskapsökning hos samtliga beslutsfattare exempelvis inom rättsväsendet och kommuner. Det kommer automatiskt att medföra att kunskapen kommer ner på individnivå, till de berörda parterna. Vad gäller LVU-ärenden är det av stor vikt att socialtjänsten får utbildning i minoritetslagstiftningen och vad det innebär. De är vidare av vikt att de får fler redskap att arbeta med för att garantera det romska barnet sin kultur och identitet. Rättsväsendet ska veta om att de har rätt att vidta speciella åtgärder för de romska barnen, vidare ska de ha resurserna för att faktiskt vidta åtgärderna i praktiken. De speciella åtgärderna får bestämmas i varje enskilt fall men det kan exempelvis vara romska kontaktfamiljer, utbildning av de svenska familjehemmen om romsk kultur och tradition samt upprätta metoder för att knyta fler romska familjehem till sig. Det viktiga är att rättsväsendet vet om att romer har en särställning och att Sverige har en skyldighet att se till att deras kultur, identitet och språk bevaras. Jag tror även att det är viktigt att få till stånd ett bra samarbete och dialog med romerna, att de informerar majoritetssamhället om sin bakgrund och sina behov, att romerna informerar socialtjänsten om sina traditioner och familjeförhållanden. Rättsväsendets arbete med de romska barnen kommer då förenklas avsevärt.

8.6 Slutsats och förslag

Jag har i min uppsats kommit fram till följande slutsatser. Romerna är en folkgrupp vars historiska bakgrund kantats av hat och förföljelse. Genom alla tider har antiziganismen funnits. För att skydda folkgruppen är romerna idag en av Sveriges fem nationella minoriteter. Syftet med minoritetslagstiftningen är just ett skydd för minoriteterna för att uppnå stabilitet, demokratisk säkerhet och fred. I förarbetena till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk anges att alla former av rasism aldrig kan accepteras i ett demokratiskt samhälle samt att diskriminering av de nationella minoriteterna behöver bekämpas och synliggöras.

Jag anser att Sverige har brutit i sin minoritetslagstiftning och minoritetspolitik då alltför få av landets beslutsfattare känner till minoritetslagstiftningens innebörd och dignitet. Lagstiftningen om minoriteter bör påverka de rättsliga instanser som handhar LVU-ärenden med romska barn på så sätt att de vidtar speciella åtgärder för att garantera barnet sin kultur och identitet. De romska barnen har en särställning och ska inte behandlas som "alla andra barn". Enligt lagstiftningen inte bara "bör" utan "ska" speciella åtgärder vidtas för att barnet med minoritetsstatus ska få samma utgångsläge som majoritetssamhället. I praktiken fungerar det inte så utan beslut i LVU-ärenden motiveras med att alla barn ska behandlas lika med barnet bästa i fokus.

Efter att ha intervjuat rådmän, socialsekreterare samt politiker har jag blivit införstådd med att rättsväsendet inte tar hänsyn till om barnet tillhör en nationell minoritet. En av de intervjuade visste inte ens om att minoritetslagstiftningen fanns och vad den innebar. Min åsikt är att kunskapen om nationella minoriteter generellt måste öka hos beslutsfattarna. Först därefter kommer kunskapen komma ner på individnivå. När beslutsfattarna väl har mer kunskap om minoritetslagstiftningen och minoritetspolitiken kommer det även att sätta avtryck på LVU-ärendena med romska barn. När socialsekreterarna får mer kunskap om de romska barnens behov och rättigheter kommer LVU-placeringarna bli bättre och mer fokus kommer att läggas på kultur och identitet. Kultur och identitet kommer inte längre vara en basal omständighet av sekundär dignitet. Jag tror att delegationen, Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, kommer att medföra att Sveriges romers situation förbättras. Hur mycket bättre är för tidigt att säga, men det kommer att krävas stora krafter av Sverige och våra beslutsfattare för att genomföra minoritetslagstiftningens syften och mål i alla dagliga rättsliga beslut.

Uppsatsen avslutas med följande uppmaningar:

1. En uppmaning till regeringen att anta de uppställda förslagen i delegationen Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. Regeringen måste inse att romernas situation i Sverige är ett problem som måste satsas på genom bland annat uppmärksamhet, tid, pengar och resurser.

2. En uppmaning till regeringen och riksdagen att vidta en aggressivare minoritetspolitik för att få en kunskapsökning hos beslutsfattare och hos minoritetslagstiftningens berörda rättssubjekt.
3. En uppmaning till Sveriges skolor att undervisa om Sveriges nationella minoriteter och deras historia.
4. En uppmaning till socialtjänsterna och domstolarna att utbilda sin personal i minoritetslagstiftningen och vad den innebär för det dagliga arbetet med romska barn.
5. En uppmaning till socialtjänsterna att utveckla nya metoder för att uppfylla minoritetslagstiftningens krav om att vidta särskilda åtgärder för de romska barnen. Exempelvis skapa romska familjehem/kontaktpersoner.

Käll- och litteraturförteckning

Rättsligt material:

Nationellt:

Föräldrabalk (1949:381)

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lag (1999:332) om ersättning till steriliserade i vissa fall

Socialtjänstlag (2001:452)

Internationellt:

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ändrad genom protokoll nr 11 och 14 med protokoll nr 1, 4, 6, 7 och 13, 1 juni 2010

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, Strasbourg, den 1 november 1995. Sverige ratificerade 1 juni 2000 och den 1 juni 2000 trädde konventionen i kraft för Sveriges del (prop. 1998/99:143)

FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och lingvistiska minoriteter, G.A. res. 47/135, annex, 47 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 210, U.N. Doc. A/47/49 (1993)

FN:s folkmordskonvention, Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Adopted by Resolution 260 (III) A of the United Nations General Assembly on 9 December 1948

FN:s konvention om barnets rättigheter, antagen av FN s generalförsamling den 20 november 1989

Förarbeten:

Regeringens propositioner:

Prop. 2008/09:158

Prop. 2005/06:99

Prop. 2000/01:80

Prop. 1997/98:182

Prop. 1989/90:28

Prop. 1985/86:98

Prop. 1979/80:1 del A

Statens offentliga utredningar:

SOU 2010:55

SOU 2001:72

SOU 1997:116

SOU 1956:43

SOU 1949:4

Övriga rättsliga material och utredningar:

Advisory Committee Opinion on Sweden. ACFC/OP/I(2003)006, 25 augusti, 2002

Advisory Committee Second Opinion on Sweden. ACFC/OP/II(2007)006, 8 november, 2007

Barnombudsmannen rapporterar br2005:06, *Barnets bästa, Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge*

Brottsförebyggande rådet, *Anmälda brott – slutgiltig statistik för år 2009*, Sveriges officiella statistik

DO, Diskrimineringen av nationella minoriteter inom utbildningsväsendet. DO:s rapportserie 2008:2. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering. 2008

DO, *Romers rättigheter, Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*. R2 2011
Tryck DanagårdLiTHO, Ödeshög, 2011

Ds. 1997:49, *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*

Ds. In 1971: 2, *Organiserad invandring av vissa zigenare Förslag till försöksverksamhet av expertgruppen för vissa zigenarfrågor*

Forsberg, Anna & Lakatos, Agnes. *Romers upplevelse av diskriminering i Sverige*. C-uppsats, Socialhögskolan. Institutionen för socialt arbete. Stockholms universitet, 2003

RA 4337, *Report on the situation of Gypsies and other travellers in Europe*. 1969

Rapport från DO:s projekt åren 2002 och 2003 om åtgärder för att förebygga och motverka etnisk diskriminering. 2004. *Diskriminering av romer i Sverige*

Skolverket, Romer i skolan. En fördjupad studie, 2007. Rapport 292. Stockholm: Skolverket

Skolverket, *Undervisning i och på de nationella minoritetsspråken: kartläggning av situationen*, 2001. Dnr 2000:3438. Stockholm: Skolverket.
Skolverket, *De nationella minoriteternas utbildningssituation*, 2005. Rapport 272. Stockholm: Skolverket

Socialstyrelsen. *Statistik över avsiktligt våld mot barn*. 2004. Artikelnr 2004-107-12.

Socialstyrelsens rapport, *Omhändertaganden av romska barn*. 2006. artikelnr. 2006-131-36

WHO. *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*, chapter 3. World report on violence and health. Geneva 2002

Doktrin:

Acton Thomas, Dalphinis Morgan, *Language, Blacks and Gypsies*. Whiting & Birch Ltd. 2000

Berg Margareta, Skogsberg Anna, *Bara Jag: ett skyddsnät för barn som far illa*. Barnafriad, M&A socionomkonsulterna. 2008

Cederberg Irka, *Född fördömd romerna – ett europeiskt dilemma*. Leopard förlag. 2010

Dahlstrand Lotta, *Barns deltagande i familjerättsliga processer*. Uppsala: Juridiska fakulteten. 2004

Englundh Elizabeth, *Barnets bästa i främsta rummet – en pedagogisk utmaning?* Liber. 2009

Erman Margareta, *Socialtjänstlagen: en vägledning*. Stockholm Kommentus. 2005

Fridh Birthe, Norman Gunilla, *Att utreda när barn far illa*. Gothia. 2008

Lundberg Ingvar, *Utsatta flickor och pojkar*. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap. 2005

Mattsson Titti, *Rätten till en familj inom barn- och ungdomsvården*. Liber förlag. 2010

Mattsson Titti, *Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie av barn i familjehem*. Iustus förlag. 2006

Palosuo Laura, *En inventering av forskningen om romer i Sverige*. Uppsala universitet: Centrum för multietnisk forskning. 2008

Trost Jan, *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur. 1997

Artiklar:

Nilsson Christian, Horgby Kerstin & Borres P. Magnus, *Barnmisshandel ökar stadigt I Sverige – stämmer det med verkligheten?* Läkartidningen, nr. 19, vol 98, 2298-2301, s 2298. 2001

Olsen Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT. 2004

Takman John, *Socialpsykiatriska synpunkter på de svenska zigenarna*. Svensk Läkartidning, 49. 1952

Internet:

<http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/extra/pod/index3323.html?id=1&navid=2>, 2011-04-22

http://www.arvsfonden.nu/upload/pdfdokument/rapporter/Utvrappport_romer.pdf, En uppföljning av Allmänna arvsfondens 27 romska projekt åren 1996-2009. Christina Rodell Olgaç Södertörns högskola, december. 2011-04-10

<http://erionet.org/site/Publications/Articles/Racism-and-changing-attitudes/>, Racism and changing attitudes, by Ivan Ivanov, 2011-05-02

www.levandehistoria.se, Ansvarig utgivare: Eskil Franck, 2011-05-01

www.ne.se, 2011-06-09

<http://www.osce.org/odihr/elections/14304>, Document of the Copenhagen meeting of the conference on the human dimension of the CSCE, 2011-06-15

<http://www.rb.se/press/nyheter/Pages/initiativ-fran-radda-barnen-hjalpte-romska-familjer-i-goteborg.aspx>, Rädda barnen, 2011-08-22

<http://www.romaniglinda.se/B-uppsats.pdf>, 2011-05-15

www.rufs.org, Romska ungdomsförbundet, 2011-04-13

www.sverigemotrasism.nu, CMR:s kunskapsbank om rasism, 2011-05-18

<http://www.unicef.se/barnkonventionen>, 2011-06-20

Socialstyrelsens författningssamling:

SOSFS 1997:15 (S), *Socialstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*

Övrigt:

Lpfö 98, *1998 års läroplan för förskolan*

Lpo 94, *1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*

Lpf 94, *1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna*

Muntligt material:

Rådman 1, Förvaltningsrätten Malmö, 2011-04-18.

Rådman 2, telefonintervju, 2011-04-27.

Socialsekreterare 1, telefonintervju, 2011-05-04.

Socialsekreterare 2, telefonintervju, 2011-04-25.

Socialsekreterare 3, Espresso House Malmö, 2011-04-21.

Maria Leissner, telefonintervju, 2011-05-03.

Emma Sterky, telefonintervju, 2011-05-10.

Rättsfallsförteckning

RÅ 2009 ref. 64